

Neakivaizdinis VILNIUS

Nr.

19

Artimas savo
rajonui

Tikras vilnietis?

Pokalbis su
biochemiku

Miestiečiai kaip
fermentai

Vilniaus universiteto
Idėjų observatorija

Nauja vieta

2023 Ruduo

VU Idėjų observatorija
(p. 4)

Zakretas
(p. 7)

Šv. Stepono gatvė
(p. 12)

Tomo Zano biblioteka
(p. 16)

„Kiaušinis“
(p. 17)

Naujininkai
(p. 22)

Saulėtekio miestelis
(p. 22)

Reformatų skveras
(p. 27)

STEAM centras
(p. 23)

Dailės akademija
(p. 30)

„Italala Caffè“
(p. 32)

Ruduo atsinešė žurnalo temą – mokslas. Kai atvykstame į Vilnių mokslų, kokios jo akademinės, gatvių, meno, žmonių pamokos? Kas mums įžiebia idėjų?

Rubrikoje „Vieta“ tyrinėjame tarpukariu statytą Vilniaus universiteto observatoriją, kurioje dabar galima stebėti ne tik žvaigždes, bet ir žmonių idėjas bei meną! „Vienos gatvės istorija“ eina per Šv. Stepono gatvę.

Nuo istorijos šokame prie gamtos ir pašaukimo: penkiolikos metų fotografas „Kadruī“ pagavo Vingio parko pelėdą! „Vilnietyje“ keliaujame dviračiu iš Naujininkų į Saulėtekį su biochemiku ir biotechnologu dr. Pauliumi Luku Tamošiūnu.

Akvarelistė Julija Skudutytė „Atvirumuose“ vedžioja po bobučių butus ir vidinius pasaulius. O kaip pažinti kultūrinius miesto veidus? Rubrikoje „Kava su baristais“ geriame espresą ir fletvaitą – o gal patį Vilnių... Tada važiuojame į Sakiškių rajoną, kurį rašytojas Justinas Žilinskas išstudijavo „Rakurse“. Reikia visur suspėti, nes rudenį vilniečiai kuria filmą apie Vilnių – skaitykite „Vilnius700“ ir prisijunkite!

Iš mokslų į pertrauką – „Skonio“ autorė eina per miestą su konceptualių sumuštinio rankoje.

Vilnius atsiveria dailininkų būstuose, palėpėse, dirbtuvėse „Maršruto“ kolekcijoje. Bet kas yra tikras vilnietis? Jo tapatumo sociologiniai požymiai – „Vilniaus meduolių“ rubrikoje. Mokomės kojomis, akimis, iš patirčių ir net komiksų šiame įkvepiančiame mieste.

Idėjomis sprogstanti observatorija

Gabija Stašinskaitė

Daumanto Savicko nuotraukos

Kai skaitysite šį tekstą, tikriausiai jau būsite kino ekranuose išvydę naujausią Christopherio Nolano darbą „Openheimeris“ – pamenat mokslininkų bazę Los Alamosę? Tuomet galite įsivaizduoti, kad tokį, tik kiek mažesnį ir visai kitokius tikslus turintį mokslininkų miestelį, buvo galima rasti ir Vilniuje, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gatvėje. Joje įsikūrusioje observatorijoje virė mokslininkų darbai, tik priešingai nei Los Alamosė, mokslininkai slėpėsi ne dėl savo vykdomų kvestionuotinių eksperimentų, bet nuo miesto šviesų. Ir jei Naujojoje Meksikoje sproginėjo atomai, tai vienintelis dalykas, nuo ko sprogsta observatorija šiandien Vilniuje, – idėjų gausa.

Į Vilnių atvykęs garsus astronomas W. Dziewulskis įkūrė observatoriją netoli Zakreto, kurį žinome kaip Vingio parką.

Observatorijos statomos pagal teleskopą, o ne atvirkščiai!

Vieta

Nuo matyto filmo įtakos pabėgti negaliu, o ypač kai įžengusi į Vilniaus universiteto observatorijos, pastatytos XX amžiaus pirmoje pusėje, teritoriją išvystu užrašą „Mokslininkų namai“. Kaip man vėliau pasakoja Vilniaus universiteto Idėjų observatorijos edukatorė, istorikė Agnė Poškienė, čia anksčiau ištis gyveno mokslininkai, tikri dangaus išmanytojai – astronomai bei meteorologai.

Astronomijos mokslas Lietuvoje turi gan gilius šaknis. Pradžią – XVIII amžius, kai Vilniaus centre įkuriamą pirmąją observatoriją, kur vykdomi aukšto lygio moksliniai tyrimai. Vis dėlto jau XIX amžiaus pradžioje observatorijoje dirbę astronomai pradeda rašyti, kad vieta nebetinkama stebėti dangui dėl vežimų keliamų dulkių, vilniečių krosnių dūmų bei dujinių gatvių šviestuvų. Net ir Šv. Jonų bažnyčios bokštas trukdo bei verčia astronomus lipti ant observatorijos stogo dangaus kūnams „pasiekti“. Galų gale observatorija nukenčia nuo gaisro, sukkelto sprogdus krosniai.

Laimei, po Pirmojo pasaulinio karo į tuometinį Vilniaus Stepono Batoro universitetą atvyksta Lenkijoje garsus astronomas Władysławas Dziwulskis. Vilniumi žavėjęsis kaip filaretų ir filomatų miestu, ūsuotasis mokslininkas itin greitai pradeda kurti observatoriją netoli Zakreto. Kyla klausimas, kas yra Zakretas? Lenkų kalba „zakretas“ reiškia vingį, tad tuometinė vieta dabar mums geriau žinoma kaip Vingio parkas. Galima teigti, jog W. Dziwulskis taip greitai ėmėsi observatorijos statybos, kadangi dar prieš karą buvo nusipirkęs naują teleskopą, o apsisitęs Vilniuje, jam nedelsiant reikėjo rasti, kur šį teleskopą „apgyvendinti“ – observatorijos statomos pagal teleskopą, o ne atvirkščiai.

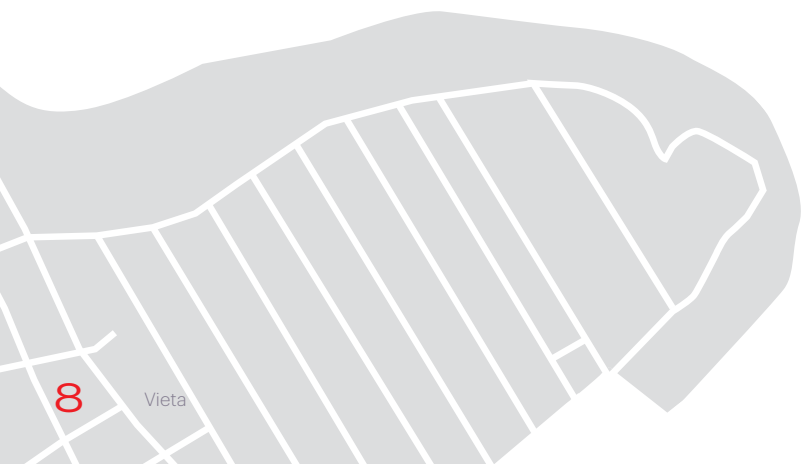
Nuo 1921 metų naujojoje observatorijoje, nepaisant tarpukario sunkmečio (sako, kad net universiteto rektorius skeptras tuomet buvo pagamintas iš medžio), pradedami vykdyti moksliniai tyrimai, nenusileidę europiniams. Jie spausdinami „Astronomijos observatorijos biuleteniuose“, kuriais keičiamasi su kitomis užsienio observatorijomis. Šioje įstaigoje subręsta ir šio krašto, ir Europos astronomijos žvaigždės. Viena tokių – savo mokytoją W. Dziwulskį pranokusi, pirmoji moteris astrofizikė Lenkijoje, vilnietė Wilhelmina Ivanowska. Wilhelminos ryžtas pasinerti į dangaus tyrinėjimus buvo matyti jau universitete, kai studijuodama matematiką, tam, kad geriau įsisavintų žinias, savo noru nusprendė pakartoti kursą. Ryžtas neapleido ir vėliau – dėl meilės astronomijai atsisakė galimybės kurti šeimą: mokslininkė nesijautė galinti persiplėšti per abi gyvenimo sritis. „Teleskopas aš laikiau savo draugais ir su jais elgiausi kaip su draugais“, – sakė Wilhelmina.

**Pateikė naują
pastato koncepciją –
jei jau vieta
nėra tinkama
moksliniams
stebėjimams
vykdyti, tebūnie tai
erdvė jungtis menui
ir mokslui!**

Niekas netikėjo, kad Vilnius plėsis taip greitai ir kad nuošali užmiesčio observatorija netrukus taps „užteršta“ miesto šviesų ir garsų. Pradėta svarstyti ją perkelti, bet įgyvendinti planų nepavyko dėl prasidėjusio Pirmojo

Giedromis naktimis vilniečiai kviečiami stebėti žvaigždžių, dienomis – į renginius ir užsiėmimus.

pasaulinio karo ir aktyviausių observatorijos mokslininkų išvykimo į Torunę. Lietuvai praradus nepriklausomybę, observatorija tęsia aktyvų mokslinį darbą iki 1967 metų. Vėliau pastatoma Molėtų observatorija, kur perkeliama visi moksliniai tyrimai. Ankstesnė dangaus tyrinėjimo įstaiga lieka tik kaip darbo ir studentų praktikos vieta iki 2006 metų.

Tiek visuomenėje, tiek Vilniaus universiteto bendruomenėje apie ypatingą, bet uždara pastatą kas nors vis užsimindavo, tačiau prireikė laiko, kol buvo suburta iniciatyvinė grupė ir skirtingų mokslo sričių atstovai pateikė naują pastato koncepciją – jei jau vieta nėra tinkama moksliniams stebėjimams vykdyti, tebūnie tai erdvė jungtis menui ir mokslui! Atsižvelgiant į lūkestį, jog meno ir mokslo sintezė prisidės prie naujų idėjų išsiėbimo, buvo sugalvotas Idėjų observatorijos vardas. Dabar tai nauja edukacijų, laisvalaikio, mokslo, meno ir komunikacijos erdvė. „Aš, kaip istoriją baigusi humanitarė, galbūt galiu sukurti edukacinį turinį su astronomu. Mane jis gali pamokyti apie teleskopų veikimą, o aš jį – apie teleskopų istoriją. Tai žavu, tad tikimės, kad čia užsimegs skirtingų mokslų sričių atstovų santykis“, – pasakoja Agnė.

Žvaigždžių stebėjimai – kiek ypatingesnėmis progomis su senuoju, jau 90 metų skaičiuojančiu astrografu.

Vilniaus universiteto Idėjų observatorijoje idėjų nestinga. Lankytojų laukia parodos, ekskursijos, „Idėjų ketvirtadieniai“, kurių metu organizuojamos įvairios paskaitos ar užsiėmimai ir, žinoma, žvaigždžių stebėjimai – kiek ypatingesnėmis progomis su senuoju, jau 90 metų skaičiuojančiu astrografu, o giedromis naktimis naujutėlaičiu, tik liepos gale sumontuotu teleskopu. Rudenį įstaiga siūlo edukacijas vaikams bei paaugliams apie astronomo profesiją bei observatoriją

kaip pastatą – kodėl observatorija turi būti išlenktos formos, ko reikia norint ją pastatyti ir kuo ji skiriasi nuo kitų pastatų. Taip pat jaunesnieji lankytojai galės panagrinėti Mėnulio žemėlapij bei išmokti atpažinti jo kraterius.

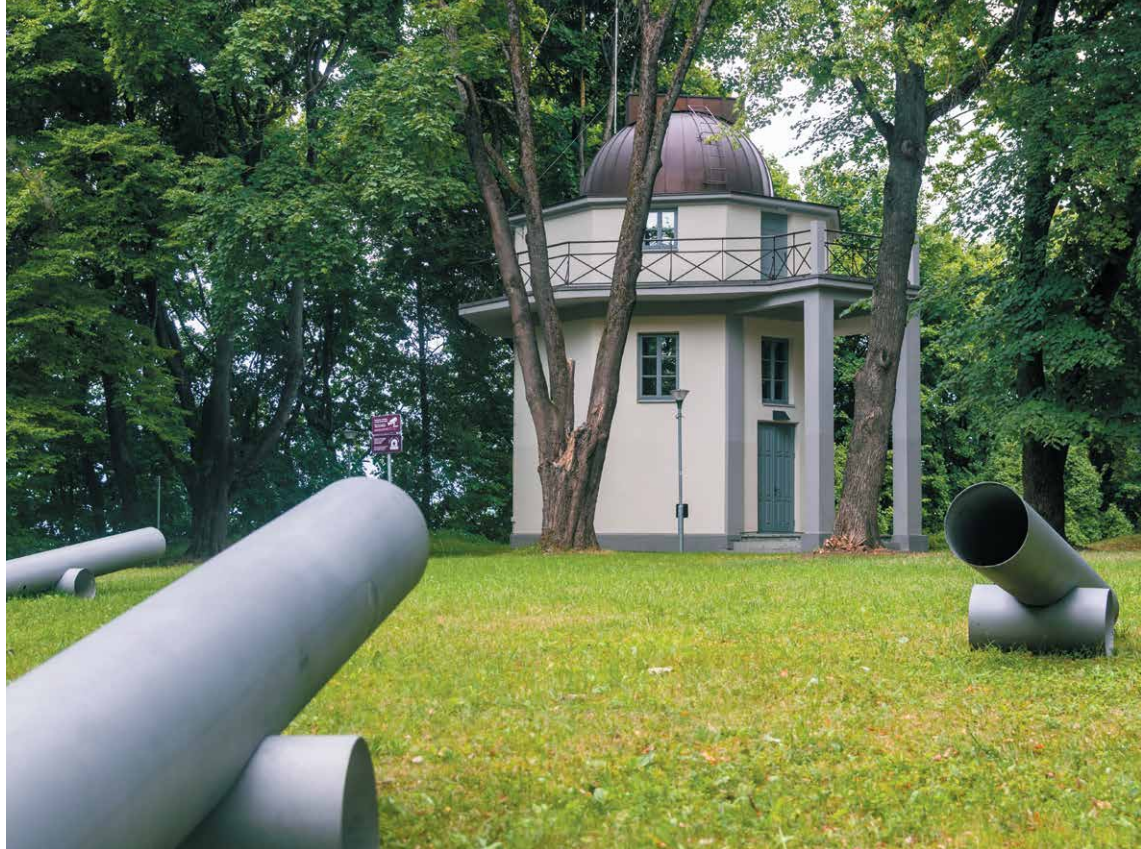
„Kaip sakė vienas žmogus, startuoti su Julijono Urbono paroda „Mėnesienologija“ – tai geriausia, kas galėjo nutikti šiai observatorijai“, – apie pirmąjį Vilniaus universiteto Idėjų observatorijos parodą atsiliepia Agnė. Julijonas Urbonas geriausiai žinomas kaip menininkas, tyrėjas bei Lietuvą savo darbu „Lithuanian Space Agency“ Venecijos architektūros bienalėje pristatęs vizionierius. Kaip menininkas teigia, jam buvo svarbu ne

tik „ateiti ir padekoruoti“, bet ir kokybiškai prisidėti prie naujos įstaigos: „Bendravome su visais, nuo muziejaus direktorės iki observatorijos darbuotojų, ir pasakojome, koks galėtų būti meno bendruomenės bei paties meno indėlis į mokslą.“

Julijonas, paklaustas, kaip savo kūrybinėje praktikoje pradėjo taikyti tyriminius metodus, atsako, kad juos taiko visi: „Jeigu tu įvardiji dalykus – tu juos matai, jeigu ne – greičiausiai nematai. Čia panašiai kaip su mėlyna spalva – mes, žmonės, neseniai pradėjome ją matyti, nes anksčiau ji nebuvo įvardyta.“ Kalbant apie spalvas, Agnė pateikia gerąją meno ir mokslo sintezės praktiką:

Vilniaus universiteto Idėjų observatorijoje kuria mokslininkai ir menininkai.

Šiame kieme ieškokite vizionieriaus Julijono Urbono gulinčių teleskopų!

Tel Avive esančiame nanotechnologijų ir meno muziejuje menininkė kūrė paveikslus su Negyvosios jūros druska, o juos tyrusi chemikė nustatė, jog visiškai netikėtai menininkė sukūrė dar nematytus kristalus (pati to nežinodama!). „Ir menininkai, ir mokslininkai yra kuriantys, tad tikimės Idėjų observatorijoje pristatyti tiek jų sėkmių, tiek nesėkmių istorijas“, – dalijasi Agnė.

tus vadinti gulinčiais teleskopais, o vienas riedlentininkas teiravosi, ar galėtų vamzdį pasiimti. Mano kūriniai patys kuria tam tikrą kontekstą, kurio aš negaliu nuspėti“, – juokiasi Julijonas. Pasisupti ant „gulinčių teleskopų“, susiorganizuoti pikniką kieme ar pasivaikščioti po Idėjų observatoriją kviečiami visi – kaip ir savo idėjomis palaikyti dar neseniai užsikūrusį įstaigos veiklą variklį.

Pasisupti ant „gulinčių teleskopų“.

Nors Julijono Urbono paroda „Mėnesienologija“ jau pasibaigė, visgi kūrinys „Planetos iš žmonių salvidžpankas“ dar liko observatorijos kieme. „Vietiniai jau pradėjo ekspona-

Kur?

M. K. Čiurlionio g. 29

Žemyn Steponke: nuo masono bibliotekos iki „Kiaušinio“

Rugilė Audenienė
Vytautės Ribokaitės nuotraukos

„Ar būsi šiandien Steponkėj?“ – klausia Šv. Stepono gatvės senbuviai. Pirmą kartą šaltiniuose paminėta XVI amžiaus pradžioje gatvė link miestą atveriančių Rūdininkų vartų kariatomis riedėjo vaivados ir vyskupai, gal net važiavo pati Barbora Radvilaitė. Vėliau tapusi žydų prekybine gatve, kurioje glaudėsi

**krautuvėlės, spaustuvė ir net saldinių
fabrikas, ji atgimsta kaip butikų,
galerijų, dirbtuvių gatvė. Keliaudami
nuo po visą Vilnių skraidžiusios
Tomo Zano bibliotekos iki „Kiaušinio“
žvalgykitės į duris – jeigu atvertos,
greičiausiai už jų rasite žmogų,
pasidalinsiantį gatvės istorijomis.**

Gatvės pradžioje įsikūrusi Tomo Zano biblioteka – Vilniaus miesto savivaldybės centrinės bibliotekos filialas.

„Sveiki, o, kokia graži dama! Buklė ir „Hermes“ – kaip visada“, – tarpduryje išdygsta ir teatrališkai moja parduotuvės „Savva vintage“ savininkas Andrejus. Visos gatvės akys pagauna tiesią it smilga senjorę puikiai pasiūtu švarkeliu ir marga skarele, kuri – nors dama šypsosi prašydama neminėti vardų – laisvai galėtų būti ir „Hermes“.

„Mes toks gatvės būrelis, *chebra* – kartu ir kavą geriam, ir renginius darom, orkestrai čia grojo... Linksma, graži gatvė, viena iš senesnių Vilniuje, – pasakojimą pradeda Andrejus, išlydėjęs ilgametę

pirkėją. – Čia labai gera aura, parduotuvių, salonėlių erdvė.“

Laukdamas klientų, jis kartu su kaimyne, „Vidos boutique“ savininke Vida, sėdinėja ant pagalvėlių vitrinos palangėje, gurkšnoja kavą, kalbasi su praeiviais. Juokais ją vadina grožio gatve: kasdien ją vaikšto daug stilingų asmenybių, veikia trylika kirpyklų ir grožio studijų. O anksčiau čia buvo liūdnoka. „Ten, kur dabar „Drogas“, pastatas su gulbėmis, devintajame dešimtmetyje veikė gastronomas „Nemunas“, – rodo Vida. – Mūsų sienos buvo

Bibliotekos pastato durys, „prancūziškos“ Raimondos langinės, saldainių fabriko iškaba, ponios Marytės dirbtuvės, Vidos ir Andrejaus butikai. Medilės Šiaulytės piešinys.

Gatvės gyventojams patinka jos natūralumas, išlikę autentiški pastatai.

perskirtos kartonu, pabeldi – girdi. Stoviniuodavo *Krasnūchos* vaikinai, studentė bijodavau praeiti.”

Pastato, kuriame veikė gastronomas, fasadą puošiančios gulgės, kaip sako jame gyvenantis gidas Kristupas Šepkus, buvo populiarus modernio deko-ro elementas. „Šis namas priklausė žydų tautybės broliams Cholem. Antrojo pasaulinio karo metu čia buvo gestapo viešbutis. Aikštė išgarsėjo vėlyvuju sovietmečiu – veikė nelegalios alkoholio prekybos taškas, kur naktimis apsipirkdavo daugybė Vilniaus vyrų”, – pasakoja gidas.

Pagrindine Rūdininkų priemiesčio arterija riedančias karietas miestelėnai pasitikdavo netgi teatralizuotais vaidinimais. Pirkliai skubėdavo į arklių ir javų turgų. Kai ant vienos iš gatvę supusių kalvų 1600 metais iškilo renesansinė Vilniaus šv. diakono Stepono bažnyčia ir atidarytos kapinės, gatvė tapo dar intensyvesnė ir gavo Šv. Stepono vardą.

Aplinkinių kvartalų pavienius medinius namus 1748 metais prarijo gaisras. Pradėti statyti mūriniai pastatai, kūrėsi krautuvėlės, užkeigos, dirbtuvės, patogūs butai tarnautojams ir prakutusioms vilniečių šeimoms. Nemažai pastatų išliko. 1752 metais bažnyčią perėmė Marijos gyvenimo kongregacijos seserys (marijavitės), globojusios našlaites. Dabar šalia bažnyčios įsikūrusios Motinos Teresės seserys, jas galima sutikti einančias gatve melstis į Visų Šventųjų bažnyčią.

Šv. Stepono bažnyčia šiuo metu atnaujinama, bet savo laiku patyrė ne vieną išbandymą. Štai 1864 metų caro įsakymu vienuolynas pertvarkytas į Stepono kalėjimą, dalis bažnyčios atsidūrė jo kieme. Kalėjimas 1921 metais perėjo Lenkijos žinion – tapo vyrų ir moterų kalėjimu „Stefanski“. Paskui istorijos sukuriuose kurį laiką veikė kaip moterų, NKVD ir net vermachto kalėjimas, kuriame 1941 metais kalėjo 350 žydų iš Vilniaus geto išgel-

bėjęs ir į kitus miestus perkėlęs austras Antanas Šmidas. 1942 metais stoties rajonas subombarduotas, apgriautas kalėjimas nustojo veikęs. Bet bauminių šešėlis išliko: pasukus į vieną gatvės kiemą, ieškant darželio „Gėlynas“, galima užlipti į ypatingą kalną – čia, pranciškonų žemėje, stovėjo pagrindinės miesto kartuvės. Bevardė gatvelė ties bendrabučiu, jungianti Stepono ir Raugyklos gatves, sakoma, vadinosi Vagių arba Sukčių gatve.

Jeigu eidami nuo stoties pasuksite kairėn į Šv. Stepono gatvę, už pilko aukšto turtingai miestietei Chajai Lėjai Kramer priklausiusio 1911 metų pastato (dirstelėkite į jo bokštelių smailę!) prieisite baltą statinį. Ieškokite raižytų medinių durų. Čia, Šv. Stepono 28, veikia Tomo Zano, žymaus masono, rašytojo, filomatų ir filaretų draugijų bendradarbio, geologijos tyrinėtojo vardo biblioteka.

„Mano vaikystės ir jaunystės mieste tai didi figūra“, – ataidi balsas iš tarpukario Vilniaus – taip apie T. Zaną rašė Česlovas Milošas.

Užėjusi į biblioteką, uodžiu senų ir naujų knygų kvapą. Bibliotekininkė Irena Lukša įduoda kalną medžiagos apie T. Zaną. 1796 metais prie Oršos bajorų šeimoje gimęs rašytojas ir tyrinėtojas dirbo mokytoju mergaičių pensione Vilniuje, tapo vienu iš filomatų ir filaretų draugijų steigėjų, priklausė Vilniaus masonams. Carinės valdžios ištremtas prie Uralo, ten dalyvavo geologinėse ekspedicijose, o grįžęs ūkininkavo, dirbo spaudoje.

Jo garbei įkurta biblioteka keliavo nuo Pohuliankos iki Tauro kalno papėdės. Pradėjusi nuo maždaug 150 knygų, tarpukariu papildėsi iki daugiau nei 15 tūkst. ir tapo tikru studentų, mokytojų, kursų lankytojų centru. Per Antrąjį pasaulinį karą užiant kovoms dėl Vilniaus, biblioteka sudegė, išgelbėtas knygas priglaudė kitos bibliotekos. Bet vilniečiai nepamiršo įkvepiančios T. Zano asmenybės ir 1999-aisiais išprasė savivaldybės biblioteką atkurti, šįkart Šv. Stepono gatvėje.

„Kiekviena gatvė turi savo stebuklą“, – sako Irena ir

kviečia pakelti galvą – taip, kad matytųsi buvusios parduotuvės „Bitinėlis“ pastato bokšteliai. Kitas stebuklas – už raižytų durų atsiveriantis *bromas* į su Kauno gatve susisiekančius kiemelius.

Neišvaizdžiamieji garažų ir sandėlių kvartale prie Šv. Stepono gatvės 2020 metais archeologai atidengė betoninių pastatų liekanų, rasta Žygimanto Augusto laikų monetų. XIX amžiaus pabaigoje gatvėje pridygo žydų krautuvėlių, įstaigų. Nustebau, kai su istorikės Anželikos Laužikienės vedama ekskursija atsидūriau 5 numeriu pažymėto namo vestibulyje, kur sienoje išlikusi jidiš ir lenkų kalbomis užrašyta saldainių fabriko „MINION“ reklama. O štai šeštajame gatvės name veikė Šloimos-Zavelio Šreberko spaustuvė. Dabar buvusių gyventojų žydų pėdsakų dažnai atvyksta ieškoti jų palikuonys. O ar liko prekybininkų žydų? Atsirado naujų – optikos salono savininkas Dmitrijus iš ainių atpažįsta savo klientus ir jiems mojuoja.

„Steponkės Kiaušinis ir Užupio Angelas turi kažką bendro.“

Turistai mėgsta fotografuoti medines Šv. Stepono 14 numeriu pažymėto butiko „Provanso dovanos“ langines. „Steponkės Kiaušinis ir Užupio Angelas turi kažką bendro, toks Monmartras“, – pastebi parduotuvėlės savininkė, prancūzų kalbos vertėja Raimonda Kraujelienė.

Pas ją suplaukia kelių kartų gatvės gyventojų istorijos ir net šeimos archyvų nuotraukos. Savitą atmosferą įneša apsilankantys menininkai. Šv. Stepono 30 atelėj turintis dailininkas Andrius Makarevičius atneša marškinėlių su rajono personažais.

Judant link „Kiaušinio“, akį patraukia Auksakalių gildijos iškaba su angelu, snapučiai ir krapai ant palangės. Tai ponios Marytės Dominaitės emalio studija. Pačią menininkę dažnai matau lange,

apsikrovusią spalvingomis emalio plokštelėmis. Vilniaus 700 metų jubiliejaus proga su gatvės gyventojais ji kuria kunigaikščio Gedimino apsiaustą. Margą kaip gatvės istorija: „Gimiau Markučiuose, bet Stepono gatve tankiai vaikščiojau į mokyklą – visais kiemais. Paskui dirbau Dailės kombine, iš ten eidama matydavau pradarytas duris, grindis juodai baltomis plytelėmis – atrodė įspūdingai.“

Namo Šv. Stepono 10, kuriame prieš dvidešimt metų apsigyveno M. Dominaitė su šeima, sienų ir grindų izoliacinė medžiaga buvo arklio ašutai – ir dabar jie išlikę. Kieme stūksojo bendras sandėlis, kuriame visi gyventojai laikė malkas ir anglis – kūreno *pečiai*s. Jame dar išlikę neiššifruoto užrašo hebrajų kalba pėdsakų.

Gatvės grožio paslaptys atsiveria rudenėjant. „Man pasididžiavimą kelia rojaus obuoliukai aplink Kiaušinį“, – sako juvelyrė, ir tikrai – tereikia akis pakelti, o juk įsispoksojau vėl į dėdulę, sprendžiantį kryžiažodį ant suolelio.

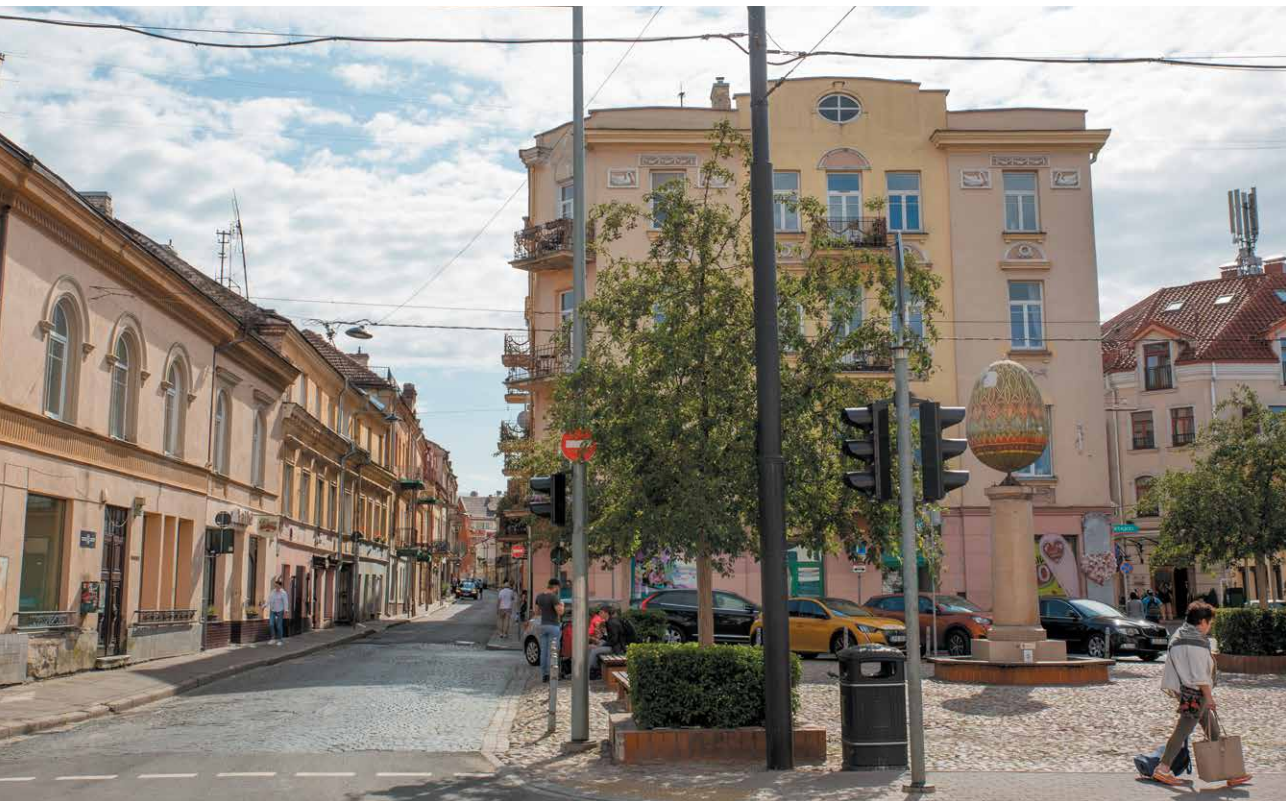
Atvėsus orams, gyventojai susiburia švęsti kaimynų dieną – su muzika, loterijomis, baro „Savas ratas“ kibinukais. Ilgaamžiame bare turistai atranda netoliese gyvenusio menininko Valerijaus Klimenko ekopaveikslus-lėles. Vieninteliai tokie Vilniuje: iš džinsų, su stimpantko grūdėliu.

„Vaikučiai eina į darželį, mokyklą, mojuoja – gatvės aura yra nuoširdumas“, – sako Vida, kuri, studijuo-dama architektūrą, išnaršė visus gatvės kieme-lius – vieną ir man parodo, įsmunku pro vartus ir atsiduriu beveik kaimiškame gėlių darželyje.

„Užupis vienoks, o mes – kitokia, natūrali gatvė, – antrina jai Andrejus ir pataria atkreipti dėmesį į spalvas: – Tapytojas Mstislavas Dobužinskis rašė, kad Vilnius ryte ir vakare turi ružavų atspalvių.“

Stepono gatvė atvira. „Reikia eiti ir dairytis ir, jeigu durys praviros, nesidrovėti įeiti“, – geriausių būdą jai tyrinėti siūlo M. Dominaitė.

Menininkų Romo Vilčiausko ir Lijanos Turskytės sukurtas „Kiaušinis“ švenčia dvidešimtmetį.

Paskui Vingio parko pelėdą

Ignas Juozas Tubutis

Mano instagrame yra pelėdos, kurios ieškojau visame Vilniuje apie tris mėnesius, nuotrauka. Ji daryta Vingio parke. Ši vieta man labai artima ir neatsiejama nuo Vilniaus.

Paieškos prasidėjo nuo iš vietinių žmonių ir ornitologų išgirstų gandų apie Vingio parke gyvenančią naminių pelėdų šeimyną. Kelis kartus nesėkmingai paieškojęs kone pasidaviau, tačiau viltį vėl įžiebe vietinio fotografo pasidalinta būtent ieškotos pelėdos šeimos nuotrauka. Susisiekęs gavau vietos, kur galiu rasti pelėdą, apibūdinimą. Po kelių valandų pagaliau ją radau, ramiai tupinčią drevėje ir akylai stebinčią savo jauniklius gretimame medyje. Į praeinančius žmones paukštis dėmesio nekreipė, tačiau tuos, kurie priartėdavo prie medžio su jaunikliais, palydėdavo žvilgsniu.

Vingio parkas yra tikrai ypatinga vieta, nes būtent rudenį, kai orai atšąla, ten suaktyvėja Lietuvoje gyventi prisitaikiusių pelėdų rūšys, ir net vakarais galime išgirsti žvirblinės pelėdos cypsėjimą. Parkas suteikia prieglobstį dešimtims paukščių rūšių. Esu savo akimis matęs botanikos sodo pakraštyje besiganančią stirną.

Fotografuoju jau antrus metus (*I. J. Tubučiu 15 metų, jo darytą lapiuko nuotrauką publikavo žurnalas „National Geographic“ – red. past.*). Tai daryti išmokau savarankiškai. Beveik viską, ko tau gali prireikti pasirinktoje srityje, lengvai rasi internete. Taip išmokau ir aš pats: investavau šimtus valandų į turinį, kaip naudotis įranga, redaguoti, retušuoti nuotraukas. Mokiausi gyvūnų psichologijos ir elgesio. Labai svarbu atpažinti jų skleidžiamus garsus, kūno kalbą. Tačiau jokių rezultatų nebus be kantrybės. Tai turbūt viena svarbiausių savybių užsiimant gamtos fotografija. Dažniausiai žmonės patys sau nusibrėžia didžiausias ribas, net neįsigilinę į dominančią sritį.

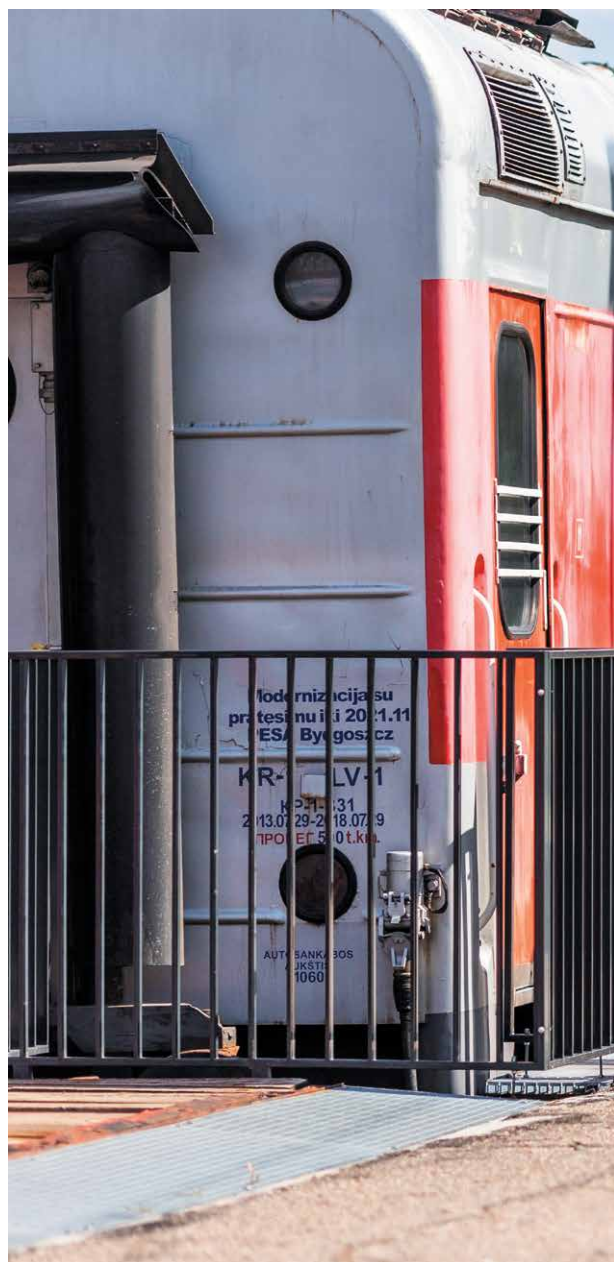
Gamta nuo vaikystės besidomintis fotografas Vingio parko pelėdos ieškojo apie tris mėnesius.

Vilnius – lyg atvira laboratorija, kur kiekvienas galime būti tyrėjas

Jurgita Ogulevičiūtė-Guehlke
Manto Judriaus nuotraukos

„Išeini į miestą ir leidiesi jo nustebinamas“, – taip biochemikas ir biotechnologas dr. Paulius Lukas Tamošiūnas, sėdęs ant dviračio ar vedinas šunimi, kasdien tyrinėja Vilnių. Atrodantį, spontaniškuose jo veiksmuose atsispindi pagrindinė darbo ir gyve-

nimo tiesa: į visa – miestą, organizuojamą renginį, žmogaus ir gamtos sukurtą reiškinių ar objektą – žvelgti kaip į sistemą, turinčią savas taisykles ir funkcijas. Juk biochemijoje, sako Vilniaus universiteto Biotechnologijos instituto darbuotojas, atskirų

reakcijų nėra, vien ciklai, grandinės, sąveikos. Mokslininko akimis, žmogus yra tarsi fermentas, turintis savo funkciją visuomenėje ir darantis poveikį aplinkai. Kokį – žalią, bendruomenišką, kūrybiškai nukreiptą į ateitį? Priklauso nuo kiekvieno mūsų.

Pasivaikščiojimas mistiškais ir gyvenimo pilnais Naujininkais.

Spalvoti laiptai traukinių stotyje – kasdienio maršruto su šunimi atradimas.

Derinant susitikimą, minėjote dviračiu atmintį iš Naujininkų. Be jų, kokios dar Vilniaus vietos jums yra savos?

Beveik 12 metų gyvenu Naujininkuose. Jų negalima vadinti miegamuoju rajonu. Jis – visiškai gyvenamasis, jame yra labai daug gyvenimo. Tai jau reta vieta Vilniuje, kur gali sutikti vadinamųjų „nastojasčijs“ gyventojų. Toks visiškas kultūrų mišinys, kuris man ir yra Vilniaus identitetas. Naujininkams prikabinata nesaugaus rajono etiketė. Mačiau čia visko, bet rajonas yra tikrai mano. Kaip ir erdvės iki darbo – visas dviračių takas per centrą į universitetinę Saulėtekio miestelį.

Naujininkai yra labai žali, arti centro. Turime šunį, todėl mums tai ideali vieta, kur galime

ir pasivaikščioti, ir pabėgioti. Kiek anksčiau, kai dar buvo apleisti, jie turėjo mistiškumo. Man jie – ir mistiški, ir dar neatrasti. Dabar Naujininkai stipriai keičiasi dėl statybų. Stoties projektas irgi neišvengiamai keis jų veidą.

O gyventojai natūraliai ją kuria, biologiškai tariant, erdvę evoliucionuoja.

Tada teks ieškoti naujo Vilniaus pakraščio, dar nepaliesto miesto tvarkytojų?

Galbūt. Kai tvarkytojai ateina į erdvę, jie atneša žinutę, ką čia nori sukurti. O gyventojai natūraliai ją kuria, biologiškai tariant, erdvė evoliucionuoja. Taip ji tampa tokia idealia, kokia ir turi būti toje vietoje. Ji susikuria, o ne būna sukurta.

Ar biochemikai miestą suvokia kitaip nei kitų profesijų gyventojai?

Mes, biochemikai ir biotechnologai, žiūrime ir į verslo perspektyvą, bet kiekvienas esame žmogus, sąveikaujantis su kitais. Biochemijoje nėra atskirų reakcijų, todėl matome ciklus, grandines, sistemas. Žmogus, kaip ir fermentas, turi savo funkciją visuomenėje. Atliekant tam tikrą funkciją, katalizuojant kismą, jam miestas yra koncentruota erdvė, kurioje patogiausia gyventi. Kaime galima patirti daug skirtingų kismų, o mieste reikia ne tik specializuotis, bet ir gyventi vieniems greta kitų.

Atradote žalią Vilniaus kampelį, kuriame jums gera gyventi, bet, mano nuomone, tokių mieste mažėja. Ar dabar susivoksime, kaip sugyventi su tuo, ką turime, ar reaguosime, kai prarasime?

Priklausys nuo kiekvieno mūsų, ar rinksimės tas žalias erdves, ar patys jas proaktyviai kursime. Džiugu, kad miestiečiai sąmoningi, kovoja už jas. Neseniai vyko diskusija dėl kelių medžių išsaugojimo centre. Atrodytų, tik keli medžiai, bet tai yra kultūrinis lūžis, rodantis, kas mums svarbu. Pirmą turime atsakyti sau, ką veiksiu laisvą dieną – eisiu į dar vieną stiklinį dangoraižį ar pasėdėsiu medžio pavėsyje.

Ką tik su Lietuvos delegacija grįžome iš Jungtinių Arabų Emyratų, kur Tarptautinė-

Pirma turime atsakyti sau, ką veiksiu laisvą dieną – eisiu į dar vieną stiklinį dangoraižį ar pasėdėsiu medžio pavėsyje.

Je biologijos olimpiadoje visi keturi mūsų moksleiviai laimėjo medalius. Ten aplankėme Ateities muziejų ir jame rodomą pasaulį 2071-aisiais. Mums, biologams, pasidarė baisu. Ekspozicinė salė su mokslininkų išsaugotais tariaimai visų gyvybės formų DNR mėginiais atrodo įspūdingai, bet ji yra visiška fikcija. Joje vien stiklas ir šviesos, o kur gyvybė?

Lietuvai patikėta 2026-aisiais organizuoti Tarptautinę biologijos olimpiadą. Prisistatymą pradėjau samanų skaidre, nes mūsų pažadas yra toks: vasarą priimsime jus Vilniuje ir parodysime tris dalykus, jie bus pagrindiniai akcentai ir olimpiadoje, – gamtą, kultūrą ir bendruomenę. Šie dalykai kuria miestą, valstybę, bet kokią žmogišką sistemą.

Tikrai esame vieni laimingiausių, kad galime patogiai gyventi tokia kompaktiška mieste: galime atsisėdę ant suoliuko stebėti natūralią gamtą, o panorėję nueiti paslidinėti ledo arenoje. Tokios prabangos kitų pasaulio miestų gyventojai jau nebeturi. Man norėtųsi išsaugoti šią žalio Vilniaus etiketę.

Ar Vilnius jums yra mokslo miestas?

Dar nėra. Galbūt atidarytas STEAM cen-

tras – tyrimų, atradimų ir kūrybinė inovacijų erdvė – miesto viduryje (*buvusiame planetariume Konstitucijos pr. 12A – red. past.*) prie to prisidės. Vilnius dabar yra pažinimo ir aktyvaus bendravimo miestas. Ar jame galėtų būti daugiau mokslo? Taip. Tereikia pasinaudoti technologijomis, moksliniu mąstymu, analizuoti, kaip ką darome ir kaip galime tai tobulinti, tai yra kurti inovacijas kiekviename žingsnyje.

Mokslas mieste atsiras tada, kai nebežiūrėsime į universitetą kaip į mokslo vietą, o miestą matysime kaip atvirą laboratoriją ir kiekvienas save laikysime tyrėju. Tačiau viskas prasideda nuo poreikio: jei kiekvienas dažniau klausime kaip ir kodėl, tada mieste atsiras daugiau mokslo. Vilniaus universitetas yra miesto dalis ir jam reikia tyrimo objekto – miesto. Negalime vieni be kitų.

Užtenka vieniems į kitus žiūrėti įtariai kaip į konkurentus. Pasaulis yra pilnas naujų kasdienių iššūkių, jei ne biologinių, tai socialinių, kaip parodė pastarieji metai. Priklausau tai kartai, kuri atsinaujina, kaip buvo, ir matau, kas mums pavyko per tris dešimtmečius. Jeigu visa tai sugebėjome, sakykime, per pusę žmogaus gyvenimo, kiek dar galėtume sukurti per likusią pusę! Tai pati geriausia motyvacija kurti naujus projektus, dirbti su jaunais žmonėmis, kuriems galime parodyti, kad viskas yra įmanoma.

Paminėjęte buvusius iššūkius. Kokių tikėtis ateityje?

Technologijos sparčiai kinta. Ateityje, tikėtina, kiekvienas turėsime asmeninę laboratoriją. Technologijų lūžis mus skelia į dvi sritis – tarp grįžimo į gamtą ir visiško skaitmenizavimosi. Tai ne priešybės, o labiau

dvi gyvenimo filosofijos. Arba mes visiškai atsisakome technologijų, arba visiškai joms pasiduodame. Išlaviruoti per vidurį bus vis sudėtingiau.

Kiekvienas turėsime asmeninę laboratoriją.

**Įvertinote visuomenės pokyčius, o kaip
Vilniuje keitėtės jūs ir kaip kito jūsų požiū-
ris į miestą?**

Esu iš Biržų, bet nuo šešiolikos metų dalyva-
vau tarptautinėse olimpiadose. Jos suteikė
progą pamatyti pasaulio ir įsikiepijo atvirumą
viskam, visoms kultūroms. Vilniuje apsigyve-
nau tarsi kultūrų katilė. Pradžioje jo nelaikiau

P. L. Tamošiūnas mėgsta erdves iki darbo – dviračių taką per centrą į universitetinį Saulėtekio miestelį.

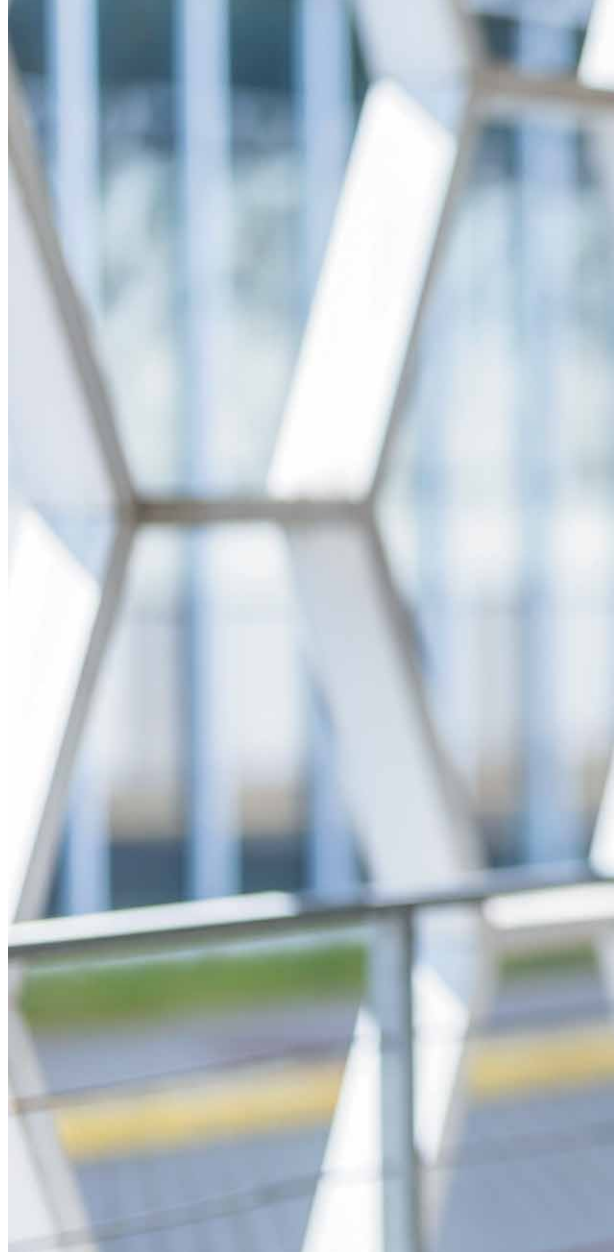
savu. Jis buvo terpė, kurioje reikėjo išgyventi. Dėl užsilikusio sovietinio palikimo miestas atrodė atgrasus. Tai vadinau senų troleibusų efektu: įlipi į perpildytą „skarbonkę“, kurioje žiemą yra šalta, niūru ir pilka.

Dabar Vilnius yra atviras, o didžiausia jo vertybė – miesto centre esančios erdvės ir šventės, kurios sutraukia miestiečius. Pastaraisiais metais to atvirumo dar daugiau. Išėini į miestą ir leidiesi jo nustebinamas. Nė nereikia ieškoti kokio renginio, užtenka atsidurti centre. Kasdien pasivaikštome su šunimi po Naujininkus, senamiestį ir centrą – trikampis maršrutas. Tai padeda ne tik pajusti miesto ritmą, bet ir kaskart kažką naujo jame atrasti.

Užtenka prieš paskaitas pamatyti, kiek lauke išrikiuota dviračių.

Į darbą keliaujate dviračiu. Dviratininkai dar viena bendruomenė? Važinėjimasis šia transporto priemone – galimybė kitaip matyti miestą?

Užtenka prieš paskaitas pamatyti, kiek lauke išrikiuota dviračių. Dažnas juo atvažiuoja į Saulėtekio miestelį. Tik Vilniui norėtusi palinkėti kokybiškesnių ir logiškesnių dviračių takų. Pandemiją praleidau Rygoje, todėl mačiau, kaip ten per metus įvyko stiprus pokytis, dabar tai fantastiškas miestas dviratininkams, o Vilniuje – vien iššūkiai. Pagrindinis jų – kaip iš stoties nuvažiuoti į Saulėtekį? Nėra kelių. To nelogiškumo Vilniuje labai daug. Kitas dalykas, bendruomenės kultūra. Paskutinę traumą patyriau apvažiuodamas

žmones,ėjusius dviračių taku. Kiekvienas turime rasti savo vietą mieste ir gerbti vieni kitus.

O gal Vilnius apskritai nėra labai logiškas miestas?

Manau, tai planavimo reikalas. Juk pagrindinės erdvės mieste yra suplanuotos, o jų

Mokslininko akimis, žmogus yra tarsi fermentas, turintis savo funkciją visuomenėje ir darantis poveikį aplinkai.

pakraščiuose vyksta evoliucija. Man patinka, kad Vilniuje pastaraisiais metais daug erdvių humanizuota. Tarkime, Reformatų skveras ar Paupys, kur takas palei Vilnelę yra mano smagiausia vieta prasieiti su šuniu.

Kalbant apie miesto augimą, kaip ir apie švietimo, tam, kad pamatytume efektą, nei ketverių, nei aštuonerių metų neužtenka.

Mes dar laikomės retrospektyvaus požiūrio – buvome didūs, galingi, tačiau kuo galime būti unikalūs dabar? To mūsų klausia mokslininkas P. L. Tamošiūnas ir siūlo savą būsimo Vilniaus versiją: galbūt žalia, su aplinka besikalbanti visuomenė, kurios nariai girdi vieni kitus, randa laiko sau ir kitiems? Norisi mums visiems palinkėti to kūrybiško į ateitį nukreipto žvilgsnio.

Tapau Vilniaus bobučių butus

Julija Skudutytė

Kai buvau maža, labai daug kraustydavomės. Tol, kol man suėjo dešimt metų ir tėvai išsiskyrė, keisdavome butus kas porą metų. Kiti vaikai vis klausdavo, ar neliūdna taip dažnai keisti vietą, bet man niekada nebuvo, net domėdavaus: o kur dabar? Dėl šio įpročio prisitaikyti jaučiuosi viso Vilniaus gyventoja, net dabar gyvenu per tris butus. Ilgiausiai iš Vilniaus esu išvažiavusi tik keturiems mėnesiams studijuoti tapybos Italijoje.

Iš vaikystės turiu du gražiausius atsiminimus. Vienas – lankytis tėvų draugų namuose, pilnuose skulptūrų ir apsuptuose gamtos. Tuose namuose, pamenu, buvo gausu paveikslų, keistų daiktelių, surinktų iš kelionių už vandenyno ar gautų dovanų. Atsimenu atmosferą, kokią jie susikurdavo – magiška, tarsi prisiliesti prie kito žmogaus vidaus. Kitas atsiminimas – lankantis senelių namuose Žvėryne. Ten daugiausia vaikiškų nuotykių patyriau, pradėjau kurti savo pasaulį. Senelis eidavo pasivaikščioti, rudenį rinkti kaštonų ir grybų, pavasarį gėlių, o vasarą uogų. Jis pasiimdavo ir mus su sese, todėl, nors gyvenome Vilniuje, regis, užaugome miške. Eidavome į Karoliniškių mišką, kurį iki šiol vadiname „vaiduoklių mišku“. Tai nebuvo gąsdinantis pavadinimas, jis reiškė, kad miške yra gerųjų dvasių, kurios keliauja kartu į žygį.

Prisižiūrėjusi amerikietiško filmą, kuriuose rodomi nameliai medžiuose, užsimaniau irgi tokį pastatyti „mūsų“ miške. Savo vaiko, galvoje viską įsivaizdavau paprastai ir logiškai: senelis viską pats padarys, mes tik padavinėsime lentas. Galiausiai tiesiog suradome porą medžių krituolių ir iš jų pasidarėme aptvarą, kuriame džiovindavome ant pagaliuko susmaigstytas uogas, laukinius obuolius ir kriaušes.

Virtuvėje stovėjo vandens pilni stiklainiai su sidabriniais šaukštais ir šakutėmis, juodu titnago gabalu dugne.

Julija S. 2019

Bobučių, kalbančių telefonu ir nešiojančių po vieną juodą pirštinę kaip mafijos simbolį, iškarpos papuošė Vilniaus sienas.

Kai man buvo penkiolika, senelis mirė. Trokšdama santykio tarp seno ir jauno žmogaus ėmiau nesąmoningai jo ieškoti bendradama su senomis kaimynėmis ir draugų močiutėmis. Iš pradžių lankiau bobutes, kad joms nebūtų liūdna, tada – kad galėčiau jas piešti, nes mokiausi Čiurlionio menų mokykloje, kur mums užduodavo nupiešti trisdešimt eskizų per mėnesį. Taip ne tik lavinau ranką ir akį, bet ir galėjau išvengti kalbėjimo apie savo problemas ir tik klausyti pasakojimų, mokytis iš senų žmonių patirties kaip kokios biografinės knygos. Pastebėjau, kad mano lankomos bobulytės visos viską žino. Pamenu, kai gyvenau Antakalnyje, kartą kaimynė prasitarė, kad stebi mane pro langą:

kai vaikštau, per daug į žemę žiūriu, turėčiau dažniau į viršų žiūrėti, nes daug ką pražiopsiu! Tie žodžiai mane paveikė ne dėl to, kad buvau užsidepresavusi paauglė, o todėl, kad kaimynės labai cekavos. Pradėjau dažniau stebėti vienišas bobutes, jų užsiėmimus, langus *chruščiovkėse*. Kaip jos stebi, kaip paskui skambina pažįstamiems ir perpasakoją, ką mato. Tai buvo be galo įdomus naujas pasaulis, kuriame jaučiausi kaip detektyvė.

Buvau taip suintriguota, kad įstojusi į Vilniaus dailės akademiją sukūriau šiuolaikinės freskos projektą „Šiukšlių bobutės“. Ant popieriaus nutapytų bobučių, kalbančių telefonu ir nešiojančių po vieną juodą pirštinę kaip mafijos simbolį, iškarpos norėjau iškabinti po visą Vilnių, kad būtų sukurtas viską matančių ir girdinčių bobučių tinklas. Projektą įgyvendinau iš dalies, nes radau tik dvi vietas, kur sutiko priimti mano piešinius – Dailės akademiją ir Užupio meno inkubatorių. Nors specialiai vietoje nuodingų ilgalaikių klijų naudojavau savo darytus iš miltų ir vandens, kurie, turį pasakyti, laikė gal porą metų, kad galėčiau lengviau gauti leidimus platinti „Šiukšlių bobutes“, daugelis gatvės meno vietų ieškojo naujų projektų, todėl pavargau rašyti visiems atskirai ir „bobutės“ liko idėja ateičiai.

Taip man bobučių mafijos projektas tapo atspirties tašku dar labiau pasinerti į senų žmonių gyvenimus Vilniuje. Toliau lankiau bobutes ir kuo daugiau jas paįšiau, tuo daugiau detalių pastebėjau, taip pat ir neatitikimų. Visų pirma, jos pasipuošdavo ir susišukuodavo prieš man ateinant, todėl nebūdavo tokios autentiškos, kaip troškau. Pradėjau pastebėti, kad ir pasakojimai nesutampa su realybe. Pamenu, viena močiutė skųsdavosi, kad jos šuniukas labai storas, nors ji nieko be šunų maisto jam neduodavo.

Tada pažiūrėdavau į dubenėlį – ten gulėdavo riebiai sviestu užtepta batono riekė su *šlapenke*. Šios detalės savo nesumeluotu nuoširdumu mane taip sužavėjo, kad pradėjau vis daugiau piešti bobučių butų daiktus, o pačių namų šeiminingų portretai tapo antraplaniais.

Taip man bobučių mafijos projektas tapo atspirties tašku dar labiau pasinerti į senų žmonių gyvenimus Vilniuje.

Ši nauja mano tapybinė išraiška labiausiai suklestėjo, kai baigusi bakalaurą išsinuomojau kambarį senamiestyje, komunaliniame bute, kurio pusė priklausė daiktus kaupiančiai bobutei. Ten pamačiau, kaip žmogaus nebelieka, egzistuoja tik jo daiktai. Man buvo smalsu: viena vertus, niekad su tuo iš arti nesusidūriau, kita vertus, mačiau vien tobulas kompozicijas visame bute. Ne visus objektus supratau. Pavyzdžiui, virtuvėje stovinčius vandens pilnus stiklainius su sidabriniais šaukštais ir šakutėmis, juodu titnago gabalu dugne. Pasirodo, taip bobutė dezinfekavo vandenį. Tai dar labiau žadino norą dokumentuoti butą. Tuo metu jaučiausi sutrikusi ir nežinojau, ar grįšiu į studijas, ar išvis esu pakankamai gera, kad užsiimčiau menu pragyvenimui. Pamačiusi tiek vizualiai stimuliuojančių natūrmortų nusprendžiau nesureikšminti savo būties ir tiesiog kurti tai, ką norisi. Galvojau, padarysiu vieną darbą iš komunalinio buto ir apsiraminsiu, bet kuo daugiau dirbau, tuo daugiau norėjau

padaryti. Labai greitai tai išsivystė į magistro darbą „Proto būseną – *buitekas*“.

Gyvenimo su daiktus kaupiančia bobute patirtis buvo varginanti, nes daiktų negali judinti, išmesti, atsirado įtampa. Kartu man tai atvėrė opią Lietuvos sovietmečio žmonių žaizdą – tokių kaip ta bobutė yra daug, ir aš negaliu teisti – užtat žavėjaisi jos susikurtu pasauliu. Iki šiol nenutolstu nuo daiktų, bet pagrindinis stimulus mano gyvenime lieka smalsumas. Suprasti žmones, jų santykius, jų liūdesį ir džiaugsmą per smulkmenas, kurios padaro kiekvieną žmogų unikalų. Tie mūsų sukaupti daikteliai ar šiukšlėlės, paliesti laiko, yra tobula fizinė buities išraiška, gyvenimo užkulisiai. Nieko nuoširdesnio už tai nežinau, gal nebent katino murkimą.

Šiomet dalyvavau Paryžiaus meno rezidencijoje „Cité internationale des arts“ ir supratau, kad mano darbai glaudžiai susiję su miestu, kuriame esu tuo metu. Paryžius dinamiškas, bet kartu vienalytis. Užtat Vilnius yra kaip dviejų polių junginys. Viena dalis tai didelis kaimas, kuriame visi visus pažįsta, negalima pirstelėti be kaimyno komentaro, kita dalis – didelė kultūros koncentracija, nes visi atvažiuoja į Vilnių, visi kuria ir nori kurti, todėl naujų, įdomių menininkų yra daugybė. Ir kuo dažniau važinėju svetur, tuo labiau vertinu Lietuvos jaunų žmonių, kurie nebijo klausti, klysti ir tobulėti, inovatyvumą, drąsą ir užsidegimą.

Miestas kaip geras espresas

Virginija Sližauskaitė

Jei Vilnius būtų kava, jis būtų... geras espresas arba fletvaitas. Šią paslaptį man atskleidė baristai, kai užsukau į Vokiečių gatvėje įsikūrusią kavinę „Italala Caffè“. Čia it svetinguose namuose bendrauja draugai, ramiai mokosi studentai, užsuka turistai. O kokių Vilniaus patirčių turi ištikimų lankytojų dažnai kaip šeimos nariai matomi kavos baro darbuotojai?

Šventės šeiminkai

Pažinti miestą galima pažinus jo baristus. „Italala Caffè“ baro vadovė Miglė Lukoševičiūtė – viena kavinės svetingumo kūrėjų – sako, kad jos kavos pasaulis kūrėsi vaikystės žaidimuose. O sprendimas studijų laikais išbandyti baristės darbą nuvedė ir iki atstovavimo Lietuvai Pasauliniame kavos čempionate.

„Mėgaujuosi kavos ragavimu, receptų kūrimu, meniu sudarymu. Dirbdama kavinėje esu it šventės šeiminkė“, – pasakoja Miglė.

Baristas Vilius Astrauskis į kavinę ilgai užsukdavo kaip klientas – išgerti popietinio espresso ir pasikalbėti su, pasirodo, būsimais kolegomis. Vaikino karjera keitėsi – nuo darbo su specializuota kava iki darbo už baro: „Kavos pasaulyje vykstantys čempionatai man kelia

tokį susidomėjimą ir azartą, kaip kitiems – krepšinis. Bet labiausiai patinka aptarnauti kavinės lankytojus – pagaminti skanios kavos, padabinti ją piešiniu, gražiai viską sudėti ant padėklo – ši visuma.“

Tiek Miglė, tiek Vilius, baigę studijas, liko dirbti kavos srityje. Nors iš pažiūros darbas kavinėje atrodo paprastas, iš tiesų taip nėra.

„Didelis greitis, lankytojų ir užsakymų gausa – kasdien turi susidėlioti strategiją. Vienu metu ir ruoši kavą, ir aptarnauji klientus, ir užtikrini švarą. Toks kelių darbų darymas vienu metu naudingas ne tik kavinėje, bet ir kitose gyvenimo situacijose. Ką bekalbėti apie komunikacijos tobulinimą – išmoksti rasti kalbą su skirtingiausiais žmonėmis, kurti svetingumą“, – sutaria pašnekovai.

Intelektualaus žmogaus portretas

Miglė ir Vilius sako, kad Vokiečių gatvės publika – marga, tačiau prieš akis išnyra intelektualaus žmogaus portretas.

„Laimė sutikti tiek įdomių žmonių – nuo profesorių iki studentų, Vilniuje gyvenančių italų verslininkų, o kartais ir įžymybių – čia lankėsi Helena Miren, Džonas Malkovičius. Turistus pakalbinam, o kartais vos paklausti, kaip laikosi, ir lietuviai papasakoja kone visą gyvenimo istoriją“, – teigia Miglė.

Miglė ir Vilius baristų darbą mato ir kaip visuomenės, miesto kultūros pažinimą. Vytautės Ribokaitės nuotr.

Vilius priduria – būna ir jautrių akimirkų: „Užsuka nemažai į Vilnių atsikrausčiusių ukrainiečių, štai vienas berniukas ne tik greitai išmoko kalbėti lietuviškai ir mums papasakoja dienos įspūdžius, bet ir apdovanojo pintomis apyrankėmis.“

O jei Vilnius būtų kava?

Kur eina baristai, užvėrę kavinės duris? „Gyvenu Žirmūnuose, tad mėgstu įsipilti kavos ir leistis palei upę link miesto, stebiu kintantį kraštovaizdį. Esu pasivaikščiojimų entuziastas, tad ir laisvalaikio kojos mane veda į Vingio parką, Bernardinų sodą, toliau – prie Pūčkorių atodangos arba romantiškomis, raminančiomis senamiesčio gatvelėmis, ieškant, ko dar nesu atradęs“, – pasakoja Vilius.

Dešimtmetį sostinėje skaičiuojanti Miglė išalkusiems rekomenduoja užsukti į Užupyje esantį restoraną „Le Travi“, pasivaikščioti po kontrastinguosius Užupį ir Paupį, neaplenkti Bernardinų sodo.

„Pastebiu, kad po sunkesnės dienos nejučia nueinu į senamiesčio kino teatrą „Pasa-ka“ – atsipalaiduojau panirusi į kino salės tamsą ir filmus. Dar esu kavinės „Raštinė“ gerbėja – ten gera išgerti kavos, pasėdėti, ką jau bekalbėti apie grožybes, kurių norisi nusipirkti“, – atskleidžia Miglė.

„O jei Vilnius būtų kava?“ – juokiasi klausimą išgirdę baristai.

„Flat white! Ši kava – dvigubas espresas su pienu. Stiprus gėrimas, moderni kava, kurią sušvelnina pienas. Visai kaip Vilnius – šiuolaikiškas, bet su daug klasikos ir senamiesčiu, švelninančiu modernumą“, – tvirtai tikina Miglė.

Viliui sostinė tarsi geras espresas: „Jis universalus – gali gerti vieną, gali naudoti kaip pagrindą įvairioms kavos rūšims ruošti. Vilnius irgi vienas, bet turi visko – čia pat rasi ramybės oazę, kur gali tyliai paskaityti, ir tuo pat metu kitoje miesto vietoje didžiulį koncertą.“

Oi jūs sodai sodai, sodeliai už Vilniaus

Justinas Žilinskas

Gimiau Žirmūnuose, o sąmoningesnę vaikystę ir paauglystę leidau Antakalnio pakraštyje, kur prasideda Saulėtekio miestelis. Ten buvo mūsų prerija – prie Žirgo gatvės buvęs hipodromas, iš kurio kadaise į Vilniaus dangų pakilo pirmasis lėktuvas. Mes gi ten raudavome „baltaveidžių dantis“ (buvusio VISI, dabar „Vilnius Tech“, studentų-matininkų paliktus kuoliukus), mėgindavome „sumedžioti“ kokią kurapką, apšaudydavome strėlėmis ir studentus.

Žvejodavome Neryje, „Spalvotų šaltinių“ parke prisirinkę sliekų, o kur dar nesibai-giantis Sapieginės kalvų sniegas žiemomis? Antakalnio nuotaika puikiai perduota Aido Marčėno eilėraštyje „Antakalnis man vasara yra“. Kitaip tariant, Antakalnis yra šiek tiek „už miesto“ ir arčiau gamtos. Bet keliai vesdavo ir dar toliau – ratuoti dviračiais (varge, tetu-rėjau tik mažaratį „Minsk“), išnaršydavome visus Valakampių kampelius, traukdavome ir iki Balžio ir Antavilių ežerų Nemenčinės plentu, ten, iš kur 17 autobusu atvažiuodavo kai kurie bendraklasiai. Dabar ir pats keliauju ta kryptimi – tik dažniausiai automobiliu. Likus šešiems kilometrams iki Nemenčinės, nerių į vis mažėjančius miškus kelyje iš Miškonių ir atsiduriu savo namuose-sode – Sakiškėse.

Gyvenimas soduose ir romantiškas, ir kellantis iššūkių. Justino Žilinsko nuotr.

Kai su žmona pradėjome galvoti, kur norime leisti savo dienas, auginti vaikus, nebuvo lengva nuspręsti – būstų kainos jau tada sparčiai kilo, žinojom, kad pasirinkimai – riboti. Bet nebuvo asfalto žmonės, mėgom gyvą, žalią. Ir abu savaip panašūs: ji – iš miestelio, aš – iš Antakalnio ir vasarų, praleistų visišrame kaime.

Tad burtas krito – keliausime už miesto. Sodininkų bendrijoje, jau gerokai už Vilniaus

(Dievuliau brangiausias, septynioliktas Nemenčinės plento kilometras, net už Antavilių, kas jau savaime vilniečiui yra „velniai žino kur“!), radome tipinės statybos sodo namelį. Ne, netipinės – apie „kolektyvinių sodų“ architektūrą ir kaip žmonės ten statydavosi būtų galima rašyti disertacijas (gal jos ir rašytos). Vieni įsikasdavo gilyn per kelis aukštus. Kiti – lipdydavo statinuką prie statinuko, pradžioje medinis, paskui, žiūrėk, jau ir mūrinė sienelė viena, kita, jau garažas

Pokytis, kurį labiausiai liudijome – plėtimasis „į rajoną“. Justino Žilinsko nuotr.

virto kambariu... Toks ir mūsų namelis buvo: lipdytas sulipdytas iš visko, ką tik ankstesnis savininkas rasdavo ar gaudavo.

**Vieni įsikasdavo
gilyn per kelis
aukštus. Kiti –
lipdydavo statinuką
prie statinuko,
pradžioje medinis,
paskui, žiūrėk, jau
ir mūrinė sienelė
viena, kita, jau
garažas virto
kambariu...**

Taip prasidėjo istorija, kuri nutiko daugeliui nusprendusių pajudėti toliau už Vilniaus ir netgi iškelti už miesto administracinės ribos, tai yra – tapti Vilniaus rajono gyventojais. Darbai – Vilniuje, gyvenimas – rajone. Taip tuojau pat atkrenta daugybė kultūros renginių (nes reikia važiuoti specialiai), triukšmingi vakarėliai (nes reikia važiuoti specialiai, o vairuoti išgėrus negalima), pasivaikščiojimai po miestą (nes reikia važiuoti specialiai!). Taip įgyta aibė kompetencijų: elektriko (nes dingsta elektra), santechniko (nes genda, kemšasi), genėtojo (nes sodas ir senos obelys), pjovėjo (nes irgi reikia), remontininko... Turi namus – tvirtovę, kur labai daug kas priklauso nuo tavęs, o ne kokios nors administruojančios įmonės. Artimiausia parduotuvė – už trijų kilometrų. Artimiausias ežeras, Antavilių, beje, panašiai. Bet aplink – miškai: uogauk, grybavuk, leisk sulą, vaikščiok, bėgiok, uostyk! Svajonė, ne gyvenimas... Iki pirmo elektros dingimo. Nors

ir tada – romantika. Žvakės, vanduo iš upelio ar tirpinamo sniego, kilnojama dujinė. Susisiekimas tik automobiliu, nes Vilniaus viešasis transportas baigiasi už trijų kilometrų, Vilniaus rajono mikroautobusai, meiliai vadinami „mikiukais“, – retokas svečias. Bet nueiti du ar tris kilometrus iki stotelės – ne problema, juolab kad ir kaimynai pavėžėti gali.

Kai atkeliavome čia, į Sakiškes, didysis nekilnojamojo turto bumas „apstatom ir Vilniaus rajoną“ dar nebuvo prasidėjęs. Dar neviliojo reklamomis „Iki centro – 20 minučių“ (vidury nakties, viršijant leistiną greitį), statydami vienodus namelius ir aptverdami juos tvoromis, kad tik kas nors nevaikščiotų „po teritoriją“. Gretimais driekėsi senasis Sakiškių kaimas, ten buvo galima sutikti ir arklių, ir karvę, klegėjo vištos, prie vasaros kioskelio skimbėjo nebrangaus alkoholio tara. Sodininkų bendrijos gyvendavo irgi savo ritmu: vasarą – baliai, plaktukai ir šlifukliai, vaikų juokas, žoliapjovės, skardžios dainos, žiemą, kai lieka tie, kurie čia nuolat gyvena, – tylu, ramu, tik per sniegą išvažiuok. Kaimynystėje netrūko nei draugysčių, nei pasistumdymų. Dėl ko gi lietuvis daugiau pešis, jeigu ne dėl žemės, ant kurios sugebėjo pastatyti koją?

Rūmų nepasistatėme, ir dar dabar kartais pasikeikiu, kad užuot nugriovęs viską ir statęs iš naujo, rinkausi rekonstruoti. Kol pabaigi vieną kampą, kitą jau reikia remontuoti. Svajojau išsigrįsti kiemą, bet kuo toliau, tuo labiau mano tingiai sielai patinka plautos skaldos akmenėlių girgždėjimas, kai ja parieda namo brangiausiosios automobilis. Pasirinkti sunkesnį gyvenimą „už Vilniaus“ buvo dovana karantino metu. Taip, buvo laikas, kai profesoriaus ir rašytojo darbo stalą atstojo lyginimo lenta, užtat galėjome išeiti į lauką, į mišką ir net nuklysti ten, kur net neatklysdą-

vo žmonės, staiga suradę, kad čia, tolėliau nuo Vilniaus, galima burtis lauke.

Sodininkų bendrijos gyvendavo irgi savo ritmu: vasarą – baliai, plaktukai ir šlifluokliai, vaikų juokas, žoliapjovės, skardžios dainos, žiemą, kai lieka tie, kurie čia nuolat gyvena, – tylu, ramu, tik per sniegą išvažiuok.

Vilniaus rajono savivaldybė (nors ir keista, esanti Vilniuje), Bezdonių seniūnija ir kitos įstaigos pasitinka lenkišku *onoru*, bet, nepaisant visko, niekada neturėjau su jomis problemų. Netoliese esančioje Nemenčinėje – kalbų ir žmonių įvairovė, visiškai kitas *genius loci*, balansuojantis tarp vis dar neišsivėduojančio sovietmečio tvaiko, skurdo ir socialinės rizikos bei ateinančių tų kitų, naujųjų, su pinigais ir statusais. Pradžioje – tik lekiant pro šalį į sodybas nacionaliniuose parkuose, bet netrukus – ir vis daugiau atrandančių vietą sau čia.

Ir vis dėlto mūsų gyvenimas nėra tikrasis rajono gyvenimas. Vaikai mokosi Vilniuje, dirbame Vilniuje, pas daktarus vaikštome Vilniuje, kol Nemenčinėje nebuvo didesnių parduotuvių, ir apsipirkdavome Vilniuje.

Pokytis, kurį labiausiai liudijome – plėtimasis

„į rajoną“. Laukymės, kurioje brangiausiaji rinko gėles, pavirto kvartalėliais (ir toliau virsta, mūsų liūdesiui). Miškuose, kuriuose stumdėme vaikų vežimėlius, pridėjo keistų „pažintinių takų“ (kai kurie iš jų jau pradėjo pūti), taip ir nežinau, ar dar galioja schema, kad taip galima pakeisti miško paskirtį ir paskui jį išsivalyti ir užstatyti namu kitu. Buvusi Laurų vaikų globos namų teritorija, ilgą laiką turėjusi šiek tiek paslapties, kaip ir visi griuvėsiai, virto nauju auksiniu turtuolių rezervatu (čia ne tas garsusis „Laurų kvartalas“, čia – kitas).

Truputį su siaubu žiūrėjome, kaip miško paklotės verčiamos beveidėmis „vejomis“, kaip negailestingai niokojami medžiai ir krūmai, o naujieji savininkai juos ciniškai suverčia už naujųjų tvorų, nes kas už tvoros – jau nebe rūpi. Visuotinė tvorizacija skverbiasi į mūsų gyvenimą ir čia, Vilniaus rajone, tarsi tvora apgintų nuo asmeninių demonų ir nesaugumo. Ir vis dėlto... gera palydėti saulę nuo Sakiškių skardžio, šliuožti slidėmis gurgždančiu sniegu, penketą minučių tupėti ir žiūrėti į Sakės upelio ištakų „akį“ ir nieko negalvoti, palinkti prie žemuogės, geltono makavyko, pasistiebtį link liepžiedžio.

Bet pasakysiu tiesiai tau, vilniet, asfalto vaike. Nevažiuok čia, į sodų bendrijas ir „naujuosius vilnius“. Nelaukia čia tavęs komfortas, nėra čia infrastruktūros (tik vietinė), ne visi keliai asfaltuoti, o miškuose – ne tik erkės, bet ir šernai! Lik savo mieste, piktinkis nepjauta žole ir siaurinomomis gatvėmis, ne tau rajono išbandymai. Paliki tuos paribius mums, keistuoliams, uogų ir grybų rankiotojams, sodininkams ir gėlininkams, bitininkams ir meistreliams. Septynioliktas Nemenčinės plento kilometras, Sakiškės – tai jau toli, labai!

Žiūrėti į Sakės upelio ištakų „akį“ ir nieko negalvoti. Justino Žilinsko nuotr. ►

Živilė Diawara: „Vilnius – mano kraujyje!“

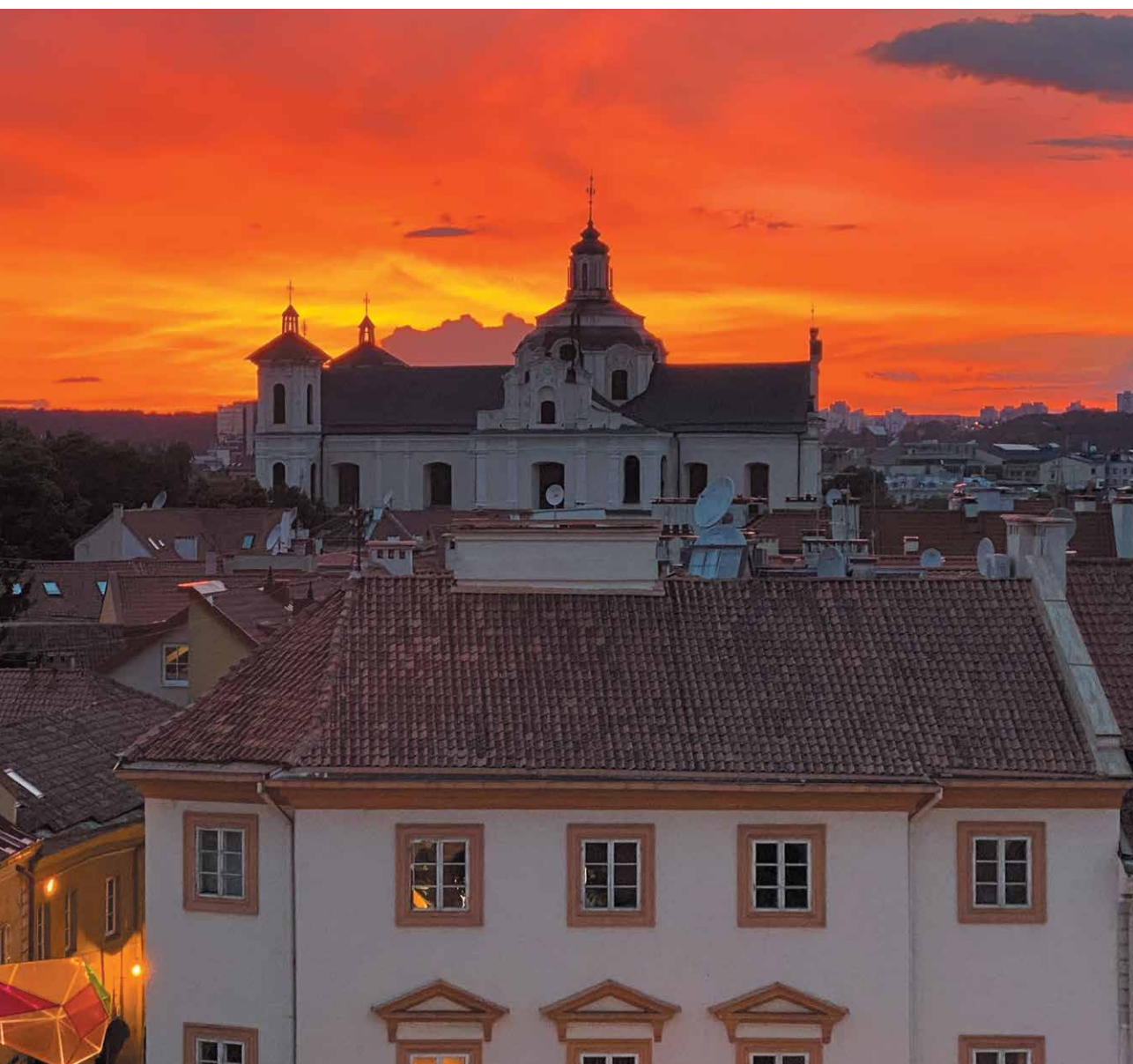
Dovilė Štuikienė

Vaikystėje mynusi Žvėryno ir Fabijoniškių šaligatvius, išlaksčiusi artimiausius miškelius, o vėliau ištyrinėjusi ir senamiesčio kiemus, Menų fabriko „Loftas“ bendrąkūrė ir strategijos vadovė Živilė Diawara vis dar atranda paslaptinių mylimo Vilniaus vietų. Moteris, kurios aistringos idėjos sujungia meną ir verslą, kartu su savo kūrybinga komanda Vilniaus 700 metų jubiliejui pažymėti sugalvoja ambicingą projektą „Once in Vilnius“. Specialiai sukurtoje programėlėje kiekvienas kviečiamas dalintis filmukais arba nuotraukomis apie savąjį Vilnių – jie paliks pėdsaką savotiškame miesto metraštyje, o gal net pateks į kuriamą filmą.

Liepsnoti Vilniuje. Miglės Palkevičiūtės nuotr.

„Atrodė, kad mieste visus pažįstu“

Turbūt taip būna tik vaikystėje – atrodo, kad kiemas, gatvė, parkelis ar senas stadionas, kasdien savo rajone sutinkami žmonės pripildo tavo mažą pasaulį šilto bendrumo jausmo. Kai kurie jį išsaugo ilgus metus. Živilė sako, kad tiesiog suaugo su rajonu, kuriame jau praleido daugiau nei dešimtmetį: „Naujamiestyje turime viską, ko reikia miesto žmogui: čia gyvenu, dirbu, geriu kavą, matausi su draugais, einu pasivaikščioti – visur jaučiuosi sava, todėl juokauju, kad peržengusi savo miestelio mieste ribas ir užsukusi į senamiestį pasijuntu kaip užsienyje.“

Lipti stogais Vilniuje. Kamilės Gudmonaitės nuotr.

Pamilau Naujamiestį, kuris, atrodo, turi savo atskirą gyvenimą: čia tiek visko vyksta, tiek daug meno, kultūros, paslaugų – tikras savarankiškas miestas, kur visi pažįstami ar bent matyti, dideliame mieste. Tai mano Vilnius: toks, kokį matau ir jaučiu tik aš. Esu tikra, kad kiekvieno mūsų Vilnius vis kitoks, ir kai kartais parodome jį vienas kitam, nustembame – oho, kaip galėjau to nepastebėti?”

Kartais Živilę gali sutikti mėgstamoje kavinėje „Taste Map“. Ji čia pasiima kavos išsinešti, o tada su šunimi pasuka į Vingio parką: „Mane net sugraudina to parko medžių grožis ir jausmas, kad čia galiu pasislėpti, pabūti viena, nes yra nuošalesnių takelių, kuriais eidama dar nežinau, kur jie nuves. Neseniai išėjusi pasivaikščioti Panerių gatve ir pasukusi geležinkelio link radau paslaptinę miškelį: žiūrėjau išpūtusi akis, nes niekada net neįtariau, jog ten jis galėtų būti.“

**Neseniai išėjusi
pasivaikščioti
Panerių gatve
ir pasukusi
geležinkelio link
radau paslaptinę
miškelį.**

Vilnius visada buvo mano kraujyje, jaučiu to didelio miesto jaukumą gyvendama skirtingose jo dalyse. Pirmiausia vaikystė Žvėryne: visos tos vasaros ant asfalto, per kurias atrasdavau, ką veikti, išvaikščioti parkai, susipažinta su krūva žmonių: tiek pankų, tiek menininkų. Kai persikraustėme į Fabijoniškes, pro langus matėsi ne kito namo siena, kaip daugelis įsivaizduotų, o miškas. Ten

išmokau savotiškų išgyvenimo taisyklių, juk reikėjo laviruoti tarp atskirų *chebrų*, o ir kiemo gyvenimas buvo kur kas laukiniškesnis nei ramiame Žvėryne.”

„Tikslukė“, kurią traukė menas

Menų fabrike „Loftas“ Živilė tobulai pritaikė diplomuotos ekonomistės gebėjimus ir stiprų kūrybinį pradą. Augusi profesoriaus, matematikos mokslų daktaro šeimoje, ji nuo vaikystės jautė didelę mokslo ir išsilavinimo svarbą, todėl dabar labai džiaugiasi, kad turi ekonomikos žinių: „Intuityviai jaučiau, kad turėdama verslo vadybos žinių bagažą, galėsiu geriau realizuoti įdomius meninius projektus – taip ir yra. Dirbant kultūros industrijų srityje ekonomikos ir vadybos mokslų žinios man yra be galo naudingos. Pastebiu, jog menininkams tų žinių labai trūksta.

Aš kaip ir mano tėtis, kuris mus lenkė į mokslus, noriu, kad ir mano vaikai suprastų mokslo svarbą – nors jau dabar matau, kad jie itin linkę į menus, tačiau net ir nardant kūrybos vandenyse kartais gerai turėti žinių, kad ten nepaskęstum.”

„Once in Vilnius“ – visų vilniečių filmas

Svajonės būna didelės ir mažos, žemiškos ir beprotiškos. Živilė sako, kad norisi svajoti drąsiai, todėl susėdusi su komanda pasitarti, kokį projektą pasiūlyti Vilniaus 700 metų jubiliejui, ji buvo tikra, kad svarbiausi projektą apibūdinantys žodžiai bus šie: įkvėpiantis, ambicingas, nevienadienis: „Vilnius be galo žavus, o jo unikalumą galima atskleisti parodant, kaip skirtingai miesto gyventojai ir svečiai jį mato. O dar įdomiau bus kurti filmą, panaudojant tai, ką į platformą įkels miesto akimirkas fiksuojantys žmonės: čia

Živilė Diawara mėgsta tyrinėti Naujamiestį. Tomo Brazinsko („Brazzi“ studija) nuotr.

gyvenantys, dirbantys, kuriantys, o gal tik užvažiuojantys. Todėl labai kviečiu atsisiųsti programėlę „Once in Vilnius“ ir fiksuoti mėgstamiausias sostinės vietas ir nepamiršamas akimirkas – gal jos pateks į filmą, o gal, žiūrinėdami kitų įkeltus vaizdus, atrasite nežinomą Vilniaus veidą.”

**O dar įdomiau
bus kurti filmą,
panaudojant tai,
ką į platformą įkels
miesto akimirkas
fiksuojantys
žmonės.**

Išdrįsti Vilniuje. Benedikto Bareikio nuotr.

700 Vilniaus metų ir 70 filmo minučių

Savo telefonuose dažnai pasiliegame daugiausia emocijų keliančias nuotraukas.

Į platformą įkelti vaizdai irgi neišnyks – jais bus galima dalintis su draugais, o kai kurie jų pateks į profesionalų kuriamą filmą: „Metų pabaigoje projektą vainikuos išskirtinis mini serialas „Kartą Vilniuje“ (angl. *Once upon a time in Vilnius*) iš septynių serijų po 10 minučių. Prie projekto prisijungė ir profesionalūs režisieriai: Ričardas Matačius, Lina Lužytė, Elvina Nevardauskaitė. Jau pasirinkti kiekvienos serijos personažai, kurie savitai mato miestą – norime nuspalvinti Vilnių gyventojų emocijomis ir pastebėjimais, įkvepiančiais vaizdais.

Sukūrėme kone savotišką lietuvišką instagramą, kuriame lengva rašyti tekstukus po vaizdo įrašais ar nuotraukomis: tereikia pasirinkti kiekvienai kategorijai raktinius žodžius – visai kaip vaikystės žaidime „Kas, ką veikia, su kuo, kur?“. Programėlės vartotojams taip atsiskleidžia žavus ir gyvybingas Vilnius: žalias, romantiškas, sportiškas, pilnas nuotykių, stilingas ir kūrybingas – toks, kokį mylime.“

Daugiau

Programėlę „Once in Vilnius“ rasite www.onceinvilnius.com.

Naujienas apie Vilniaus gimtadienio renginius kviečiame sekti tinklalapyje www.700vilnius.lt.

Ilgalaikį projektą „Vilnius 700“ inicijavo Vilniaus miesto savivaldybė, programą kuruoja Vilniaus turizmo ir verslo plėtros agentūra „Go Vilnius“. Kelerius metus organizuojama šventė kuriama partnerystės principu. Jubiliejinę programą finansuoja Vilniaus miesto savivaldybė ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

VILNIUS TAVO KUPRINĖJE

Nemokamos ekskursijos
moksleiviams jubiliejų
švenčiančioje sostinėje!

**REGISTRUOKIS Į
NEMOKAMAS EKSKURSIJAS!**

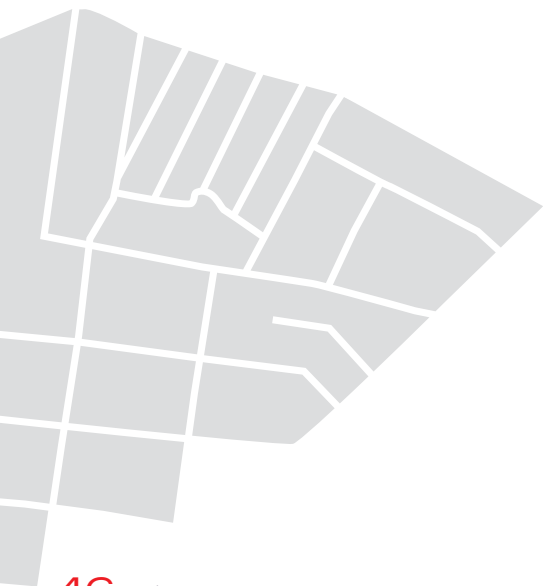
WWW.700VILNIUS.LT

Sumuštinų samprata laike ir erdvėje

Gintarė Aukšėlė

Vytautės Ribokaitės nuotraukos

Burnoje ištirpsta žodis – „sumuštinis“. Akyse – negrabiai atpjauta batono riekė, užteptas storas *margaro* sluoksnis (nes tada sviestą tepė tik jau visai reklamų nežiūrintys žmonės), dešros kokių trijų pirštų storio gabalas. Apie arbatą ar agurką pagalvodavau jau suskanavusi šį kulinarinį stebuklą. Kai kas tokį patiekalą vadindavo *buterbrodu*. Ilgą laiką sumuštinis man reiškė tik šį paprastą šedevrą, kurio skonis pagerėdavo keturis kartus, jei jį sumeistraudavo kas nors kitas.

Šlapiankos paveldas nėra vienintelis kolektyvinės sumuštinių atminties reliktas. Ar galite pasigirti sutepę du šimtus sumuštiniųų močiutės jubiliejui? Stebuklingas vienakšnis valtėlėje, padarytoje iš agurkėlio, su svogūno bure. Tokie sumuštiniųų būdavo be duonos ar batono plutelės, apvalūs, išspausiti čerkele

iš proginio servizo. Tokie skanūs, tokie gražūs, su plonai pjaustyta dešryte ar kumpeliu. Per kažkuriuos žilaunos pietus atrasta naujovė – sumuštiniųų su juoda duona, silke ir kivių. Kokia inovacija! Maždaug 2010-aisiais susipažinau su „Hesburgeriu“, kurio gaminiai šiaip irgi vadinami sumuštiniųais. Tai, pripažin-

Valgyti beigelį ir stebėti gatvės gyvenimą – svarbi vilniečio sumuštiniųų kultūros dalis.

Bandau atsikąsti Vilniaus stabtelėjusi prie Neries padirbėti.

siu, supurtė mano vertybes, nes sumuštinis buvo tarsi šventoji trejybė: *bulka-svies-tas-dešra*.

Sukirtusi bandelę su pienu išeidavau su kepinių kvapu plaukuose.

Prieš dešimt metų atsikrausčiusi į Vilnių supratau, kad čia žmonės neturi laiko teptis sumuštiniais. Jie stovi kamščiuose, važiuoja į mokslus, veža vaikus į mokyklą, tada skuba į darbą kitame miesto gale, vakare į teatrą, parodą, koncertą. Net man, medicinos studentei, bandančiai įtilpti į *antruką*, to namudinio sumuštinio nei norėjosi, nei aš jam

turėjau laiko. Sumuštinis su trimis šprotais Santariškių valgykloje irgi netraukė. Išganymu tapo „Fėjų kepyklėlė“ prie M. K. Čiurlionio stotelės. Ten gaudavau kavos su daug pieno, bandelių su kopūstais. Toks glostantis ir guodžiantis studentų maistas, kurį valgydavo tik tie iš kaimų atvažiavę žmogeliai. Bandelės būdavo tokios skanios, kad net tėčiui nekart žadėdavau parvežti, bet nusipirkto neišgyvendavo kelionės traukiniu. Sukirtusi bandelę su pienu išeidavau su kepinių kvapu plaukuose ir jausdavaisi gamtos mokslų fakulteto kepiniumi. Iki šiol praeidama pro šią kepyklėlę šiltai nusišypsau.

Kepyklėlė man siejasi ir su bandelių epochos pabaiga. Pigias bandeles iš studentų valgiaraščio išstūmė pigūs sumuštiniai. Niekas nebenori „*bulkos be charakterio*“. Tačiau

yra jaunimo, bandančio bandeles grąžinti į madą. Kalvarijų turgaus princu vadinamas Mykolas Vyšniauskas įkūrė bandelių kioską „Pilni žandai“. Ten – ne pigios mielinės *bulks* su grūdėliu įdaro, o gardžios šviežios bandelės su kelių rūšių įdariais. Man įdomiau- sia buvo su duonos įdaru. Bandelės ką tik ištrauktos iš krosnies, tad kad pilni žandai netaptų išdegusiais, siūlau apeiti aplink mėsos paviljoną kokius du ratus, nusipirkti šviežių sulčių iš kioskelio... ir tik tada bandelę valgyti. Mums buvo smagu pirkti bandeles. Prekeiviai linksmi, instagrame aktyvūs – nesi- stebiu, kad dažnai jie viską išparduoda.

Sumuštiniai, rodos, toje vietoje sutverti valgyti atsisėdus, užsigeriant kava, paspoksant pro langą, neskubant, na, žinot, *pahipsterinant*.

Tačiau grįžkim iš Kalvarijų turgaus į M. K. Čiurlionio stotelę. Vos išlipęs iš *trūlo* ten ne tik kavos išgersi, bet ir rasi ką suval- gyti. Faktiškai toje stotelėje veikia kavinė „Taste Map“, kur žmonės sėdi sukišę nosis į kompiuterius (visai kaip aš). Ten yra puikių sočių sumuštinių ir suktinukų (mano myli- miausias – su burokėliais, lęšiais ir feta). Su- muštiniai, rodos, toje vietoje sutverti valgyti atsisėdus, užsigeriant kava, paspoksant pro langą, neskubant, na, žinot, *pahipsterinant*. Jeigu eilė per ilgą – už sankryžos „Caffeine“ (gal pamenat, vietoj „Humanos“) su kruasa- ninėmis ir kitokiomis sumuštinių formomis.

Ar minėjau, kad esu gydytoja rezidentė? Mano darbovietės dažnai keičiasi priklausomai nuo to, kur atlieku rezidentūros ciklą. Žiemą dirbau Vasaros gatvėje (stotelių kalba tai yra Šv. Petro ir Povilo bažnyčia). Toje stotelėje yra trys *valgytuvės*, o viena jų, pasi- rodo, legendinė „Pyraginė“. Aš į ją vieną rytą užsukau vien dėl to, kad niekas daugiau ne- dirbo ir buvo labai šalta. Retrospektyviai žiū- rint, tikriausiai čia kaip Eltoną Džoną sutikti ir jo nepažinti. Tai ne tik tikrų vilniečių mėgstama vieta – čia lankėsi ne vienas studentas. Bandelės tikrai skanios ir *fundamentaliai šaunios*. Pardavėja kiekvieną pašildo, su mei- le patiekia ir į arbatą nepagaili pieno (man tai yra sąžiningos įstaigos simbolis). Ten iki šiol stovi labai švarūs nelimpantys suoliukai ir staliukai. Bandelės puikiais pavadinimais, o man, aišku, skaniausia su dešrele.

Sumuštinis su draugais? Einu į „Vazoną“ Dominikonų gatvėje. Jie gali paversti cezario salotas į sumuštinį, į kruasaną patupdo Benedikto kiaušinį ar iškepa visų laikų intergalaktinę klasiką – traškų sumuštinį su tįstančiu išsilydžiusiu sūriu. Negaliu nepa- minėti jaukios „Elska Coffee“ Pamėnkalnio gatvėje. Kavinė sankryžoje tarp dviejų stotelių, tad ten patogų persėdant prigriebti kavos ir skrudintą šviežios duonos skrebutį su sviestu ir džemu. Nors duona su uogiene kam nors ne visai sumuštinis, konceptas – man atrodo, kad tai yra visų mūsų pradų pradai – vaikystės skonis.

Pradėję nuo filosofinės sumuštinio sampratos, manau, galime sutikti, kad sumuštinis yra daugiau nei duonos ir mėsos duetas: jis gali būti ir be duonos, ir be mėsos. Literatų gatvėje bei Halės turguje triūsia „Beigelistai“, kurie jums pasiūlys patį tikriausią beigelį (liet. didriestainį). Apie juos paklausinėju „Beigelistų“ įkūrėjos Nomados Kuodienės.

Valgyti beigelį visai nelengvas darbas, tam reikia stiprių dantų.

Įsivaizduokime, kad apie beigelius mes niekada negirdėjome. Gal trumpai papasakotumėte – kas tai?

Beigelis – duonos kategorijos gaminytis, kuris prieš kepant yra išverdamas. Taip gauname traškią plutelę ir tąsų guminių vidų. Tešla tanki, nepuri, neporėta. Tai nėra minkšta bandelė. Valgyti beigelį visai nelengvas darbas, tam reikia stiprių dantų.

Kaip sugalvojote, kad Vilniui trūksta beigelių?

Keliavome Amerikoje, Niujorke, taip ir užsikrėtėm tais begeliais – tuo metu Lietuvoje

Legendinėje „Pyraginėje“ prie Šv. Petro ir Povilo bažnyčios beveik visi perka bandeles „Žievelė“.

jų nebuvo, gal tik kas nors pagal užsakymus kepė. Sakyčiau, tapome visiems prieinamų beigelių pradininkais, prekiaujame jau nuo 2014-ųjų.

Kas yra pagrindiniai beigelių valgytojai?

Vasarą – dažniausiai turistai, rudenio – vietiniai bei moksleiviai. Nors valgo daugiausia jauni dirbantys žmonės ir keliautojai, pasitaiko ir vyresnio amžiaus valgytojų, kurie nostalgiskai prisimena Rokiškyje ar kitur miestelėnų gamintus begelius, kuriais prekiaudavo mugėse, kol pasaulio neištiko baisi Antrojo pasaulinio karo tragedija.

Ką labiausiai žmonės mėgsta pas jus valgyti?

Klasika nuo pat atidarymo iki dabar – beigelis su kreminiu sūriu ir lašiša. Taipogi BLT („Bacon Lettuce Tomato“ – „šoninė, salota, pomidoras“) derinys, mocarela. Turime ir teminių beigelių, pavyzdžiui, beigelį, skirtą Vilniaus 700 metų jubiliejui. Per Kalėdas prekiaujame begeliais su plėšyta antiena. Mūsų *New York* stiliaus begeliai yra be kiaušinių, pieno, siūlome juos su veganiškais įdais, tokiais kaip humusas, pupų kremas.

Kuo skiriasi jūsų pirmas begelis nuo dabartinio begelio?

Receptų pilnas internetas, tik proporcijos ir ingredientai skiriasi. Atradę savo receptūrą ir skonio balansą, daug dėmesio skiriame, kad mūsų begelis liktų toks, koks yra. Sugavoti kažką naujo gal ir lengviau, bet išsaugoti tradicijas – verta.

Po budėjimo ar per jį ne taip ir retai mano racioną papildo paprasti trikampiai sumušti-

Net cezario salotas į sumuštinį paverčia „Vazonas“
Dominikonų gatvėje. „Vazono“ nuotr.

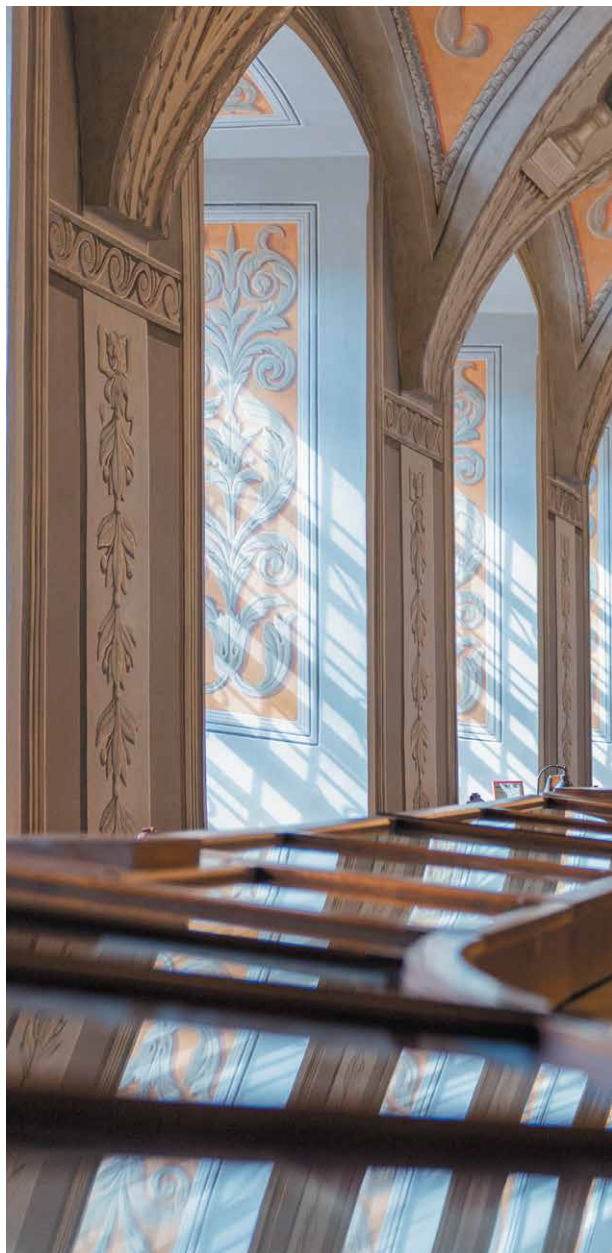
niai iš „Narvesen“. Manau, kad tokie produktai tiesiog turi savo laiką, vietą ir prasmę. Ligoninėje supratingai linktelio kolegai, jei abu nešamės trikampį sumuštinį. Maždaug – cha, nieko geriau neįsidedai. Miesto gatvėje sutikusi skubantį, godžiai sumuštinį valgantį žmogų, jaučiuosi, lyg pati bandyčiau kuo daugiau atsikąsti – ne tik to sumuštinio, bet ir gyvo, skalsaus miesto. Atrodo, kad mano rankoje – ne šalta kolas skardinė ar šiltos kavos puodelis, o visa Neris. Visko nesurysi, visko neišgersi. Belineka trumpam sustoti ir pasimėgauti – kad ir sumuštinio su dešra, kurį rytę sumeistravau savo ankštoje Žirmūnų virtuvėje.

Vilniaus potėpiai

Maršrutą sudarė Artūras Savko
Vytautės Ribokaitės nuotraukos

Dailininkas Pranciškus Smuglevičius XVIII amžiuje jamžino jau išnykusį Vilnių. Miesto siena, jos vartai ir bokštai carinės administracijos buvo nugriauti, todėl dailininko darbai dabar ypač vertinami kaip istorijos šaltinis, pasakojantis apie miestą, kurio nebėra.

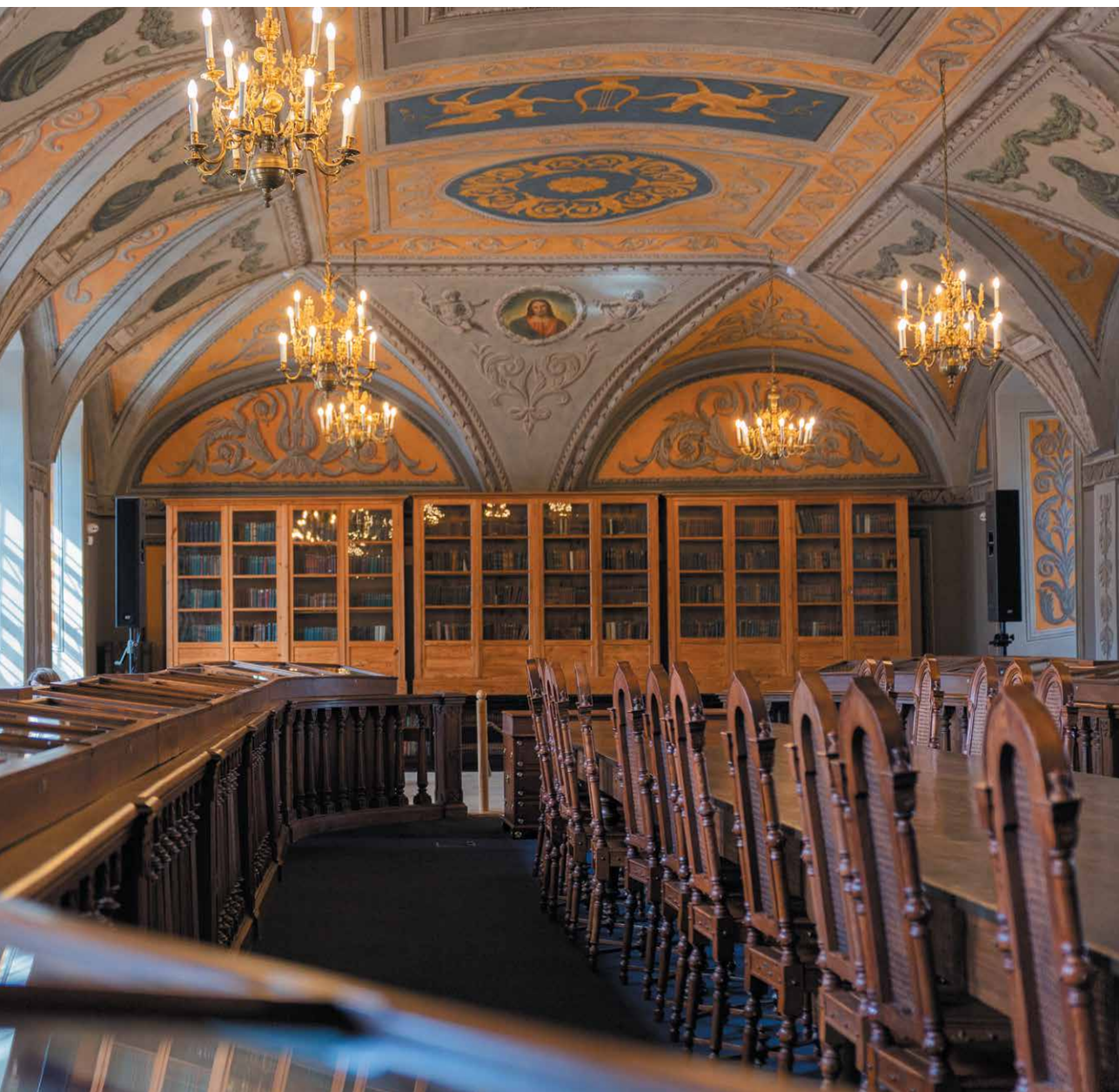
Vilnius nuo seno – vienas iš dailininkų ruošimo centrų Europoje. Čia veikė universitetinė katedra, rengusi dailininkus, mokytis piešti buvo galima ir privačiai. 1866 metais duris atvėrusios Vilniaus piešimo mokyklos išugdyti dailininkai netruko išgarsėti visame pasaulyje. Mokykla buvo tokia garsi, kad Paryžiuje net buvo vadinama Vilniaus akademija (*Académie de Vilna*). Joje galėjo mokytis visi norintys nepriklausomai nuo tautybės, tikėjimo, socialinės padėties ir lyties. Tai viena pirmųjų dailės mokyklų, į kurias buvo priimami

žydų jaunuoliai, jos auklėtiniai – žydų dailininkai Chaimas Sutas, Pinkas Kremenis, Emanuelis Mane-Katzas ir kiti žinomi kaip Paryžiaus dailės mokyklos (*École de Paris*) atstovai.

Kviečiame pasidairyti po dailininkų Vilnių! Visą maršrutą, kurio ilgis apie trys kilometrai, rasite Neakivaizdinis-vilnius.lt ir nemokamoje programėlėje „Neakivaizdinis Vilnius“.

Vadovaudamas Piešimo ir tapybos katedrai Vilniaus universitete, P. Smuglevičius dekoravo dabar jo vardu vadinamą salę universiteto bibliotekoje.

Dailininkas B. Ruseckas dvare laikė bičių avilius, rudenį juos vežime parsiveždavo į namus Vilniuje.

Vilniaus universiteto P. Smuglevičiaus salė

Universiteto g. 3
54.683408, 25.290861

Pranciškus Smuglevičius – vienas žymiausių XVIII amžiaus Lietuvos dailininkų. Gimė žemaičio bajoro dailininko šeimoje Varšuvoje. Išvykęs mokytis į Romą, pagarsėjo tarp italų, kai nutapė Romos antikinių pastatų griuvėsių ir peizažų. Valdovo pakviestas atgal į Varšuvą, su broliu Antanu ir tėvu dekoravo rūmus ir dvarus, tapė paveikslus. 1785–1786 metais Adomo Kazimiero Čartorskio užsakymu sukūrė Vilniaus atvaizdų ciklą, kuriame matyti nykstantys valdovų rūmai, griūvanti Aukštutinė ir Žemutinė pilys, miesto sienos ir vartai, Vilniaus panoramos. Daugelis šių objektų neišliko, tad jų įamžinimas nepaprastai vertingas ne tik kaip menas,

bet ir kaip istorijos šaltinis. 1797–1807 metais P. Smuglevičius vadovavo Piešimo ir tapybos katedrai Vilniaus universitete, tuo metu dekoravo dabar jo vardu vadinamą salę Vilniaus universiteto bibliotekoje. Šios salės klasicistinė tapyba viena įspūdingiausių Lietuvoje.

Dailininko Boleslovo Rusecko butas

Šv. Jono g. 11
54.682192, 25.288041

Šioje gatvėje butą turėjo Romoje gimęs dailininkas Boleslovas Ruseckas, labiau žinomo dailininko Kanuto Rusecko sūnus. Nutapė portretų, natūrmortų, religinės tematikos paveikslų, dalis jų buvo skirta Vilniaus katedrai. B. Ruseckas buvo ir mecenatas, testamentu Vilniaus mokslo bičiulių draugijai paliko savo biblioteką, archyvą,

surinktus meno kūrinius, paaukojo 10 tūkst. rublių draugijos namų Vilniuje statybai. Prie Kernavės dailininkas įsigijo Kernavėlės dvarą, kuriame gyveno šiltuoju metų laiku, o dalį rudens, žiemą ir pavasarį praleisdavo Vilniuje. Dvare laikė bičių avilius, rudenį juos vežime parsiveždavo į savo namus Vilniuje. Pavasarį atšilus orui, dailininkas atidarydavo langą, o bitės išskrisdavo miesto gėlynų, medžių ir žolynų lankyti.

Čiurlionio namas

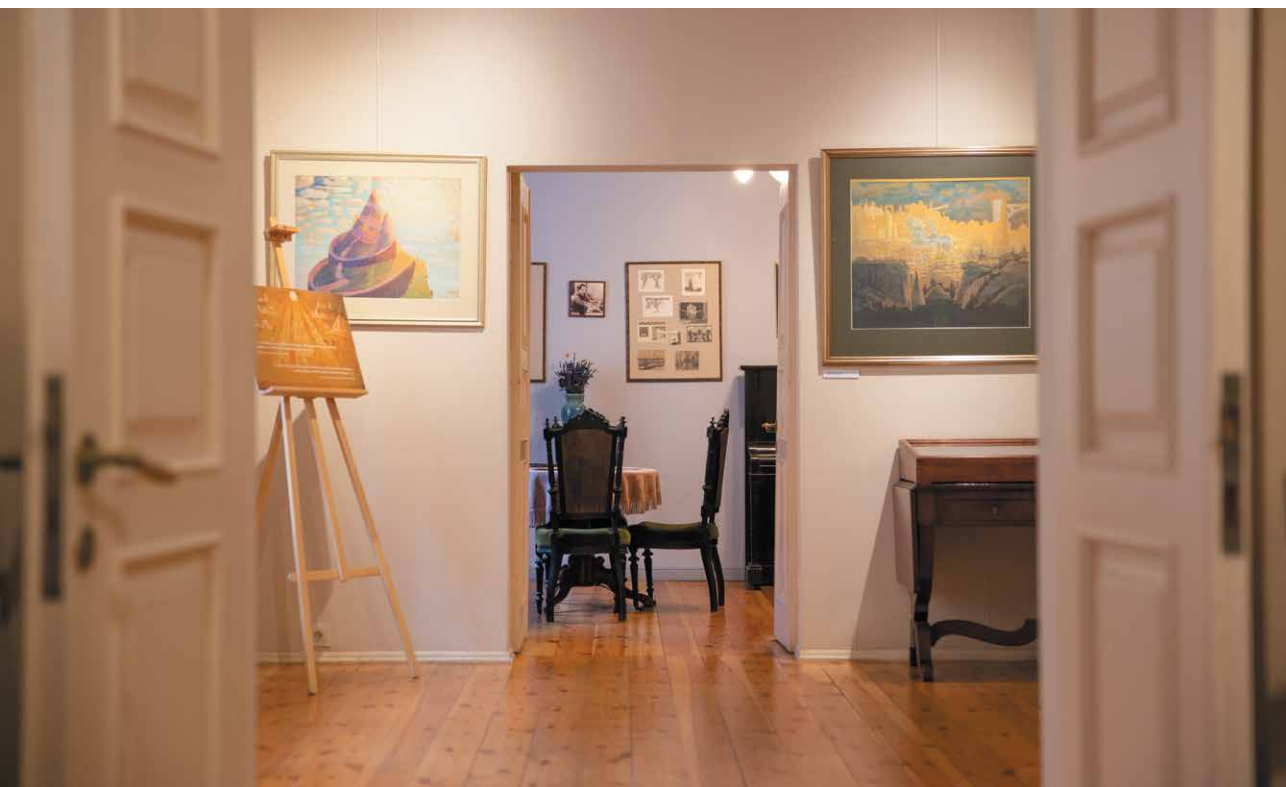
Savičiaus g. 11
54.679874, 25.291747

Žinomiausias XX amžiaus lietuvių dailininkas Mikalojus Konstantinas Čiurlionis Vilniuje gyveno nuo 1907 metų rudens iki kitų metų

pavasario. Buvo aktyvus visuomeniniame miesto lietuvių gyvenime: dalyvavo steigiant Lietuvių dailės draugiją, suorganizavo pirmąją lietuvių dailės parodą, koncertavo, kūrė paveikslus, rašė. 1908 metų gegužę Polesės geležinkelininkų klube (dab. A. Jakšto g. 9) M. K. Čiurlionis surengė pirmąjį savo koncertą su choru Vilniuje, o dalį surinktų lėšų skyrė nepasiturintiems Lietuvių dailės draugijos nariams. Dažnai svečiuodavosi Marijos ir Jurgio Šlapelių salone Šnipiškėse, kur lietuviams inteligentams mėgdavo skambinti pianinu.

M. K. Čiurlionis sukūrė scenos uždangą „Rūtos“ draugijai – svarbiausiam lietuvių kultūros centrui XX amžiaus pradžioje Vilniuje. Vilniaus architektūrinė panorama atpažįstama dailininko paveiksle „Vyčio (Miesto) preliudas“. Bute, kuriame jis leido laiką Vilniuje, dabar veikia muziejus.

Namas, kuriame nuo 1907 metų rudens iki kitų metų pavasario gyveno M. K. Čiurlionis.

Mstislavo Dobužinskio molbertas

Katedros a.

54.686346, 25.286897

Mstislavas Dobužinskis – lietuvių kilmės bajoras. Gimė Rusijoje, mokyklą baigė Vilniuje, studijuodamas teisę Sankt Peterburge lankė privačias dailės pamokas. Sostinėje

buvo žinomas kaip scenografas (gausi kolekcija saugoma Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje), kūrė interjerus, iliustravo knygas. Ir jam žino XX amžiaus pradžios Vilnių: akvarelėse atpažįstamos Stiklių, Žydų, Bernardinų, Latako, Šv. Kazimiero, Tilto gatvės, Vilniaus universiteto Sarbievijaus kiemas, Aušros vartai, Bazilijonų vienuolyno vartai, Vizičių vienuolyno vartai, Šv. Kotrynos bažnyčia, Antakalnis ir daugelis kitų senojo miesto kampelių.

Vienas jo paveikslas išsaugojo kelis vertingus pastatus Tilto gatvėje: 9-ajame dešimtmetyje sovietinei valdžiai nusprendus juos nugriauti, visuomenė statinius apgynė argumentuodama, kad tuomet įsimintinas gatvės vaizdas, užfiksuotas M. Dobužinskio paveiksle, bus sunaikintas.

M. Dobužinskio molbertas tapo simboliu, kaip paveikslai padeda išsaugoti miesto gatvių autentiškumą.

Palėpėje, priešais katedrą, dirbtuvę turėjo Vilniaus architektūrinius peizažus tapęs dailininkas Adomas Miendzyblockis.

Adomo Miendzyblockio palėpė

Gedimino pr. 1
54.686159, 25.286182

Atkreipkite dėmesį į namo mansardą. Čia palėpėje, priešais katedrą, dirbtuvę turėjo dailininkas Adomas Miendzyblockis. Gelvonų dvaro Alytaus rajone savininko Antano Miendzyblockio ir Valerijos, 1863 metų sukilimo dalyvės, sūnus, nuo 1899 metų mokėsi Vilniaus piešimo mokykloje, paskui dailės studijas tęsė Krokuvoje, kelerius metus gyveno

Kaukaze, mokėsi Stambule. Grįžęs į Vilnių, beveik trisdešimt metų gyveno ir dirbo šiame pastate. Nutapė daug Vilniaus architektūrinių peizažų. Tarp jų – Vilniaus katedra, Aušros vartai, Literatų, Šv. Kazimiero, Dominikonų, Universiteto, Šv. Ignoto gatvės, Šv. Onos bažnyčia ir Šv. Mykolo bažnyčios varpinė, Didžioji sinagoga, Vilniaus universiteto centriniai rūmai, Bernardinų sodas, Šv. Petro ir Povilo bažnyčios šventoriaus ir Sapiegų parko Antakalnyje vartai, mediniai Vilniaus dvareliai, miesto panoramos nuo Šv. Jonų bažnyčios varpinės ir dabartinio Kalnų parko, Vilnios ir Neries pakrantės, Žalieji ežerai.

Kas tie vilniečiai?

Tadas Šarūnas

Kas mes esame? Iš kur atsiradome? Kur einame? Tai amžini klausimai, kviečiantys permąstyti mūsų tapatumą. Bet pripažinkime, kad skamba jie slogiai – kaip egzistencinį sunkį išreiškiantys atodūsiai. Matyt, dėl to į tokius pamąstymus veliamės retai. O kai jau įsiveliame, atsakymus dažniausiai mums pasiūlo tautinių, religinių ar kitų didžiųjų pasakojimų autoriai. Tačiau kasdienybėje esame tiesiog sūnūs ar dukros, mamos ar tėčiai, ištikimiausių draugai, mylimiausių partneriai ar partnerės ir patikimiausių bendradarbiai. Visgi esama ir tarpinių būsenų, kuriose verta paieškoti savojo tapatumo ženklų. Pavyzdžiui: ką reiškia būti vilniečiu?

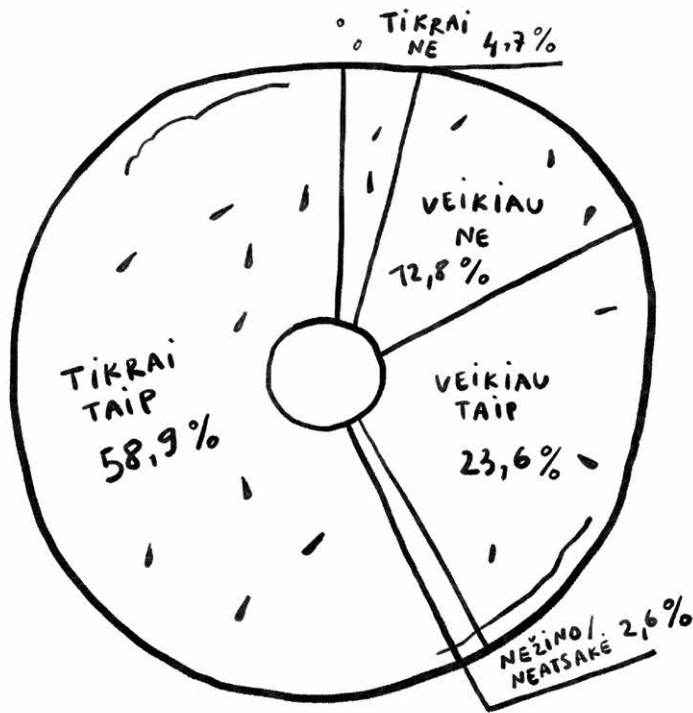
Vilniečių skaičiaus kaitos ir tautinės sudėties istorija, kurią šiame pasirodžiusioje knygoje „Migruojantis Vilnius: 1915–1994 metai“ apibendrina Vitalija Stravinskienė, liudija, kad praeitame amžiuje Vilniaus gyventojų daugumą sudarė vis kita tautinė, religinė, kalbinė grupė. Iki Antrojo pasaulinio karo tai buvo lenkai ir žydai, vėliau – rusakalbiai įvairių sovietinių respublikų gyventojai, o galiausiai – lietuviai. Nuo 1957 metų lietuviai yra didžiausia tautinė grupė Vilniuje, o nuo

1985 metų jie sudaro daugiau nei 50 procentų miesto gyventojų. 2021 metais Vilniuje jau 67 procentai save lietuviais vadinančių žmonių. Bet ar tai keičia, kas ir kada jaučiasi šio miesto dalimi? Ką reiškia būti vilniečiu ir nuo ko tai priklauso? Ar mirusiųjų giminaičių kartos Vilniaus kapinėse yra vienintelė aplinkybė, stiprinanti vilnietiško jausmą?

Daugiau nei pusė miesto gyventojų neabejoja esą vilniečiai.

Panašu, kad dabartinių Vilniaus gyventojų tapatumo paieškose yra ką atrasti ir kuo sudvejoti. Šiandien daugiau nei pusė miesto gyventojų neabejoja esą vilniečiai. Kad ir ką tai reikštų. Paklausus: „Vilnietė? Vilnietis?“, jie atsako: „Tikrai taip!“ O ketvirtis dvejoja – jiems Vilnius nėra iki galo savas. Yra ir dešimtadalis tokių, kurie jaučiasi veikiau ne vilniečiais, o kitų vietų žmonėmis. Nuo ko gi tai priklauso? Pats tiesmukiškiausias atsakymas būtų – nuo laiko. Kuo ilgiau tupim ant šio ledynmečio upės dugno – Vilniaus, tuo prasmingesnis tas tupėjimas mums tampa. Bet ar tikrai? Tik iš dalies. Tupėjimo istorijos visgi yra asmeniškos. Ir jų poveikis mūsų tapatumui priklauso nuo to, ką patiriame tuo laiku, kurį skiriame miestui.

AR JŪS JAUCIATĖS ESAS/-ANTI VILNIETIS/-Ė?

Vilnietiško meduolio. Kornelijos Žalpytės piešinys.

Pats ryškiausias pažadas, kurį gali duoti miestas jame gyvenančiam žmogui, – tai būti vieta, kurioje jausiesi savimi tarp daugelio kitų. Tokį pažadą davęs miestas ištikimai jo laikosi, nesvarbu, kaip smarkiai laikui bėgant besikeistų tavasis „aš“. Ar laikosi Vilnius? Galbūt. Juk toks pažadas yra pildomas tol, kol jame gyvenantys žmonės yra pasiruošę priimti „kitą“. Tiesa ta, kad apie dešimtadalis Vilniuje gyvenančių žmonių vengia imigrantų kaimynystės. Jei likusios devynios dešimtys miestiečių būtų įvairovei atviri kosmopolitai, galėtume sakyti, kad gyvename pažadą pildančiame mieste. Bet du penktadaliai vilniečių vengia romų kaimy-

nystės ir tai, matyt, rodo, kad nesame atviri įvairovei. Nepakantumas įvairovei kaip koks gležnas ir pūkuotas, bet agresyvus pelėsis. Jis tūno ten, kur tamsu ir nėra ventilacijos – drėgnuose kampuose ir rūsiuose. Jis lengvai sklinda oru – tik apsisleisk ir, žiūrėk, užsiveisė kur nors ant miegamojo sienos žalsva ar pilkšva jo kolonija. Vienas iš apipelijimo prevencijos būdų – vėdinti galvas visai nese-nomis Vilniaus istorijomis, kuriose lenkiškų, žydiškų ar baltarusiškų balsų yra kur kas daugiau nei šiandien dominuojančių lietuviškų. Jei abejojate tokių procedūrų prasme, jums gali būti įdomus faktas, jog tapatinimasis su Vilniumi reikšmingai siejasi su gimtąja kalba.

Į Vilnių atlekiame kaip Kramerio papūgos – ieškoti naujų plotų. Gintarės Grigėnaitės nuotr.

Štai miesto gyventojai, kurių gimtoji kalba yra lenkų, dažniau ir tvirčiau už lietuviakalbius teigia esą vilniečiai. O Vilniuje gyvenantys rusakalbiai vilniečiais jaučiasi kiek rečiau už lietuviakalbius.

Kad ir kokios ilgos jūsų šeimos vilnietiškumo šaknys, jos tikrai nėra ilgesnės nei Gauruotojo mamuto.

Tiems, kam dvidešimtojo amžiaus tragedijas primenanti Vilniaus etniškumo statistika sukelia tik apmaudą ar pyktį, galima pasiūlyti tapatintis su kiek taikesnėmis rūšimis nei *Homo sapiens*. Per daug neprisirišant prie savojo laiko, Vilnių galima vadinti pabėgėlių

ir atvykėlių miestu. Visi mes čia atsiradome kaip Kramerio papūgos, lot. *Psittacula krameri* (šios papūgos Vilniuje laisvėje pirmą kartą pastebėtos 2016 metais ir dabar stebimos beveik kasmet, dažniausiai Viršuliškėse ir Žvėryne; kiek jų Vilniuje yra, kol kas nežinoma – red. past.), ieškančios laisvės arba tiesiog naujų maitinimosi plotų. Kad ir kokios ilgos jūsų šeimos vilnietiškumo šaknys, jos tikrai nėra ilgesnės nei Gauruotojo mamuto, lot. *Mammuthus primigenius*, kuris prieš 15 tūkstančių metų ganėsi šiose apylinkėse ir kurio kaulai 1957 metais rasti Smėlio gatvėje Antakalnyje tiesiant vamzdžius. Tapatintis su savo rajonu įdomu, artimai su juo jaučiasi su sija pusė vilniečių, tiek pat jų artimi jaučiasi Vilniui.

Ilgesnis žvilgsnis į apatinį mamuto žandikaulį ne tik primena šios rūšies pragaištį, bet ir padeda nesureikšminti savojo laiko šioje žemėje. O galbūt netgi tvirčiau pasijusti šio pasaulio dalimi. Tas pasaulis kur kas abstrak-

tesnis nei mūsų kiemas ar rajonas. Ir visgi tai, kad Vilniuje gyvenantieji labiau tapatinasi su Lietuva, nei su Vilniumi ar smulkesne gyvenamąja vietoje, liudija, kad šis miestas priima sunkiai ir ne visus. Daliai žmonių Vilnius nėra namai, nors jie čia gyvena. Ir atsakymas į klausimą „kodėl?“ yra kur kas paprastesnis nei metaforiškas laikas ar vėsa dvelkianti XX amžiaus etninė statistika. Mes gyvename ne tik tarp žmonių, bet ir ant konkretaus žemės lopinėlio. Savo būstą Vilniuje turintys žmonės ir yra tie, kurie labiausiai tapatinasi su miestu ir su ta jo dalimi, kurioje gyvena.

Kaip tirpstančio ledyno nešamos uolienos kada nors kur nors visgi nusėdame. Kai kurie mūsų – kaip smėlis – trumpesniai laikui, o kai kurie – kaip rieduliai – ilgesniai. Tad ne tik mūsų socialiniai ryšiai, istorija, bet ir gyvenamojo ploto nuosavybė lemia, ar jaučia-

mės vilnietės ir vilniečiai. Ir tas jausmas tuo stipresnis, kuo tvirtesnė žemė po kojomis ir kuo saugesni ant jos esame.

Sužinokite daugiau

Dr. Tadas Šarūnas yra Vilniaus universiteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto tyrėjas, besigilintis į miesto, būsto ir kultūros sociologiją. Straipsnyje pristatomi 2022–2023 metais instituto atliktos apklausos, kurios metu apklausti 861 Vilniaus gyventojas ir gyventojai, rezultatai.

Daugiau informacijos apie vilniečius rasite Vilniaus muziejuje, dviejų dalių parodoje „vilniaus_kambariai_v.1.1“. Ji pasakoja apie miesto augalus, gyvūnus, grybus ir žmones, taip pat apie geologinį miesto pamatą.

Žvilgsnis į mamuto žandikaulį Vilniaus muziejuje gali net padėti tvirčiau pasijusti miesto dalimi. Gintarės Grigėnaitės nuotr.

700 progų švęsti!

Festivaliai, menai

Rugsėjo 20–spalio 8 d.

Teatro festivalis „Sirenos“

[vairūs Vilniaus teatrai

20 metų švenčiantis Vilniaus tarptautinis teatro festivalis ne tik atveža šiuolaikinių spektaklių į Vilnių, bet ir kviečia užsienio šalių profesionalus pamatyti mūsų teatro repertuarą. Pristatomi dešimt atrinktų spektaklių: nuo „Fossilia“ iki „Metamorfozės“.

www.sirenos.lt

Festivalio „Sirenos“ nuotr.

Rugsėjo 22–23 d.

„Open books“

Nacionalinė dailės galerija,
Konstitucijos pr. 22

Rudeninis literatūros festivalis tradiciškai kviečia susitikti su garsiais rašytojais iš užsienio, pristato naujas lietuvių autorių knygas ir naujieną – redaktorių konferenciją REDA.

www.openbooks.lt

Rugsėjo 24 d.

„Šokio simfonija iš Šiaurės Jeruzalės“

Valstybinis jaunimo teatras, Arklių g. 5

Šokio ir muzikos spektaklis mums prabyla buvusioje Vilniaus geto teritorijoje. Tai emocingas ansamblio „Lietuva“ ir „Prabudimo orkestro“ projektas pagal Vilniaus 700 metų jubiliejaus proga skambėjusią Jievaro Jasinskio „Simfoniją iš Šiaurės Jeruzalės“.

www.ansamblis-lietuva.lt

Rugsėjo 14–spalio 10 d.

Psichikos sveikatos menų festivalis „Ryšiai“

MO muziejus ir kitos Vilniaus vietos

Festivalis kviečia tirti psichikos sveikatos pojūčių spektrą per santykį su kūnu: mąstyti apie skirtingas rūpesčio praktikas ir įsitraukti į dialogą apie sudėtingus išgyvenimus. Programoje – paroda, kino filmai, performansai.

www.rysiaifest.lt

Spalio 12–29 d.

Festivalis „Nepatogus kinas“

Vilniaus kino teatrai

Provokuojantys klausimai ir herojai, atnaujinantys mūsų santykį su tikrove, – dokumentinių filmų festivalis paruošė pusšimtį aktualių istorijų. Vienos lauks kino ekranuose, kitos – žaidimuose festivaliui duris atversiančiame Radvilų rūmų dailės muziejaus rūsyje.

www.nepatoguskinas.lt

Lauke

Rugsėjo 23–24 d.

Turizmo diena

Vilniaus miestas

Norisi iššūkio? Naktinis pėsčiųjų žygis po Vilnių kaip tik toks! Įveikite 10 kilometrų trasą, kuri sudaryta taip, kad nužingsniuotumėte skaičių 700. Šį jubiliejinį skaičių eidami „parašysite“ ir savo žemėlapyje telefone. Turizmo dienos renginiuose lauks staigmenos ir dovanos!

www.govilnius.lt

Spalio 1 d.

Ėjimas, kuris keičia

Vilniaus miestas

Norite Vilniaus 700 metų gimtadienį švęsti judriai? Prisijunkite prie masinio žygiavimo. Bus edukacijų, pramogų ir gamtos pažinimo pamokų! Eiti galima 5, 10 ir 25 kilometrų trasomis. Patirkite miestą kojomis!

www.ejimas.lt

„Go Vilnius“ nuotr.

Vaikams

Visą rudenį

Ekskursijos „Vilnius tavo kuprinėje“

Paminklas kunigaikščiui Gediminui,
Katedros aikštė

Vilniaus 700 metų jubiliejaus proga moksleiviai kviečiami į nemokamas ekskursijas. Tyrinėsite miestą nuo įkūrimo XIV amžiuje iki XXI amžiaus. Keliaudami vaizduotės laiko mašina ir kojomis kelsitės per šimtmečius, kūrybiškos veiklos atskleis miesto vietų ir žmonių istorijas.

www.700vilnius.lt

Lapkričio 18–19 d.

„Vaikų knygu sala“

Menų spaustuvė, Šiltadaržio g. 6

Nuotaikingo festivalio dalyviams – vaikų literatūros maršrutas po Vilnių! Miesto gimtadienį švęskite su skaitymo nuotykiams.

www.vaikuknygusala.lt

Parodos

Visą rudenį „Vilnius kine“

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus,
Vilniaus g. 41

Užėikite į miesto labirintą! Čia septyniose salėse sukasi pagal temas sumontuoti filmų fragmentai 37 ekranuose. Seniausias parodoje panaudotas kino siužetas iš 1919 metų kino kronikos „Pėstininkų žygis į Vilnių“, o naujausias – iš 2022 metų Eitvydo Doškaus dokumentinio esė „Čia buvo Vilnius“.

www.ltmkm.lt

Ženono Nekrošiaus nuotr.

Iki rugsėjo 18 d. „Pasaulis sukosi 33 greičiu“

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo
biblioteka, Gedimino pr. 51

Vinilo nostalgija. Vilniaus 700 metų jubiliejaus proga Vilniaus plokštelių studijai skirtoje parodoje – šimtai plokštelių su klasikos, estrados, roko garsais, rašytojų balsais.

www.lnb.lt

Visą rudenį „Varpinė – Vilniaus laiko juosta“

Vilniaus arkikatedros varpinė, Katedros a. 2

Nuo pirmųjų varpinės bokšto aukštų tarsi laiko juosta kilsite aukštyn per skirtingus laikotarpius: nuo XIV amžiaus, kai buvo pastatytas bokštas, iki XIX amžiaus.

www.bpmuziejus.lt

Visą rudenį „Vilniaus laikas“

Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“,
Užupio g. 40

Vilniaus laikrodis skaičiuoja 700 metų ir kviečia susipažinti su didžiausia pasaulyje privačia vilnistikos kolekcija. Nuo retenybės – XVII amžiuje Vilniuje dirbusio meistro Jakobo Gierkės sukurtas stalo laikrodžio – iki „Krantinės arkos“ originalaus projekto.

www.tartle.lt

Nuo rugsėjo 28 d. „Tegul visi bus viena. Šv. Juozapato Kuncevičiaus kankinystei – 400“

Bažnytinio paveldo muziejus, Šv. Mykolo g. 9

Vilniaus jubiliejus pažymėtas ir šv. Juozapato Kuncevičiaus (1580–1623) kankinystės 400-osiomis metinėmis. Bažnytinio paveldo muziejaus parodoje susipažinsite su Lietuvą ir Ukrainą jungiančiu šventuoju.

www.bpmuziejus.lt

Iki spalio 15 d.

Paviljonas „Vilnius prieš 200 metų“

Lietuvos nacionalinis muziejus, Arsenalo g. 1

Vilnius, kurio nebūtų galima rasti net „Google“! Interaktyvus sostinės prieš 200 metų maketas kviečia į nepažintas miesto istorijas.

www.lnm.lt

Visą rudenį

„vilniaus_kambariai_v.1.1_gyventojai_geologija“

Vilniaus muziejus, Vokiečių g. 6

Miesto jubiliejaus proga pristatomi du Vilniaus pažinimo kambariai. Viename jų – miesto geologija: ledynai, upės ir medžiagos, iš kurių pastatytas Vilnius; kitame – miesto gyventojai: augalai, gyvūnai, grybai ir žmonės.

www.vilniausmuziejus.lt

Visą rudenį

„Vilniaus pokeris“

MO muziejus, Pylimo g. 17

Unikali paroda-instaliacija, interpretuojanti Ričardo Gavelio romaną „Vilniaus pokeris“, klausia: koks personažas yra Vilnius šiais laikais ir kokį įsivaizduojame ateityje?

www.mo.lt

Muzika

Rugsėjo 16 d.

„Vilnius JJazz ensemble“

„Jazz Cellar 11“, Aušros Vartų g. 11

Vilniaus gimtadienio proga sukūręs muzikos šventę, R. Gavelio knygos motyvais statomo filmo „Vilniaus Pokeris“ muzikais tapęs ansamblis kviečia pasinerti į džiazą.

www.vilniusjazzensemble.com

Lapkričio 18 d.

Eduardo Balsio jaunųjų kompozitorių konkurso finalas

Valdovų rūmai, Katedros a. 4

III tarptautinis Eduardo Balsio jaunųjų kompozitorių konkursas grįžta į miestą kaip vienas baigiamųjų Vilniaus 700 metų jubiliejaus renginių. „Vilniui apie Vilnių“ – tokia gaida skambės jaunųjų talentų muzika.

www.valdovurumai.lt

Daugiau

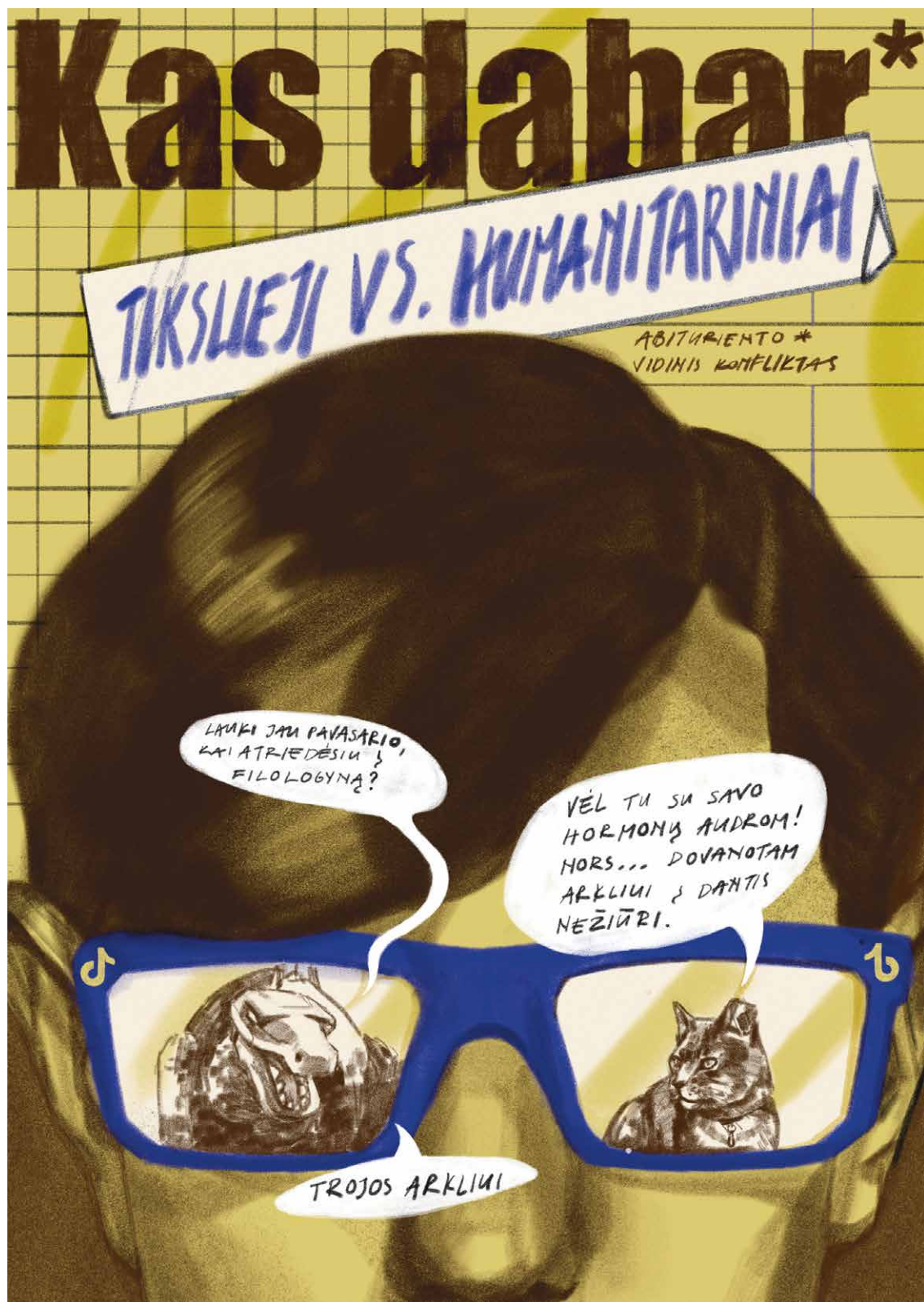
www.700vilnius.lt

www.vilnius-events.lt

Atraskite patys

Žemės ir aplinkos meno paroda po atviru dangumi „Initium Vilnensis“ senamiestyje.

**Neakivaizdinis
VILNIUS**

www.neakivaizdinisvilnius.lt

FB: Neakivaizdinisvilnius

IG: neakivaizdinis_vilnius

Mobiliąją programėlę
„Neakivaizdinis Vilnius“
galima atsisiųsti

Leidinyas apie mažiau atrastas Vilniaus erdves ir asmenybes.

LEIDĖJAS Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Užsienio ryšių ir turizmo skyrius

TEKSTŲ AUTORIAI: Gabija Stašinskaitė, Rugilė Audenienė, Ignas Juozas Tubutis, Jurgita Ogulevičiūtė-Guehlke, Julija Skudutytė, Virginija Sližauskaitė, Justinas Žilinskas, Dovilė Štuikienė, Gintarė Aukšėlė, Artūras Savko, Tadas Šarūnas

VIRŠĖLIS: Vytautės Ribokaitės nuotr.

TURINYS: AUKSO ŽUVYS

TURINIO REDAKTORĖ Rugilė Audenienė

MAKETAS: Vilma Černiauskaitė

KALBOS REDAKTORĖ *Ne atbula ranka*

TIRAŽAS 8 000 egz. (platinamas nemokamai)

ISSN 2669-025X